

VISOKA ŠOLA ZA VARSTVO OKOLJA

DIPLOMSKO DELO

**STALIŠČE LOVCEV DO MOREBITNE DOSELITVE
EVRAZIJSKEGA RISA V POLJANSKO DOLINO**

TOMAŽ MUR

VELENJE, 2017

VISOKA ŠOLA ZA VARSTVO OKOLJA

DIPLOMSKO DELO

**STALIŠČE LOVCEV DO MOREBITNE DOSELITVE
EVRAZIJSKEGA RISA V POLJANSKO DOLINO**

TOMAŽ MUR
Varstvo okolja in ekotehnologije

Mentor:
doc. dr. Peter Skoberne

VELENJE, 2017

SKENIRAN SKLEP O DIPLOMSKEM DELU

Številka: 726-20/2015-2
Datum: 18. 9. 2015

Na podlagi Diplomskega reda izdajam naslednji

SKLEP O DIPLOMSKEM DELU

Študent Visoke šole za varstvo okolja **Tomaž Mur** lahko izdela diplomsko delo z naslovom v slovenskem jeziku:

Stališče lovcev do morebitne doselitve evrazijskega risa v Poljansko dolino.

Naslov diplomskega dela v angleškem jeziku:

Attitude of hunters towards the eventual settlement of the Eurasian lynx in Poljanska dolina.

Mentor: **doc. dr. Peter Skoberne.**

Diplomsko delo mora biti izdelano v skladu z Diplomskim redom VŠVO.

Pouk o pravnem sredstvu: zoper ta sklep je dovoljena pritožba na Senat VŠVO v roku 8 delovnih dni od prejema sklepa.

Izr. prof. dr. Boštjan Pokorny
dekan

Visoka šola za varstvo okolja
Trg mladosti 7 | 3320 Velenje
t: 03 398 64 10 | f: 03 39864 13 | e: info@vsvo.si
www.vsvo.si

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani Tomaž Mur, z vpisno številko 34120027, študent dodiplomskega študijskega programa Varstvo okolja in ekotehnologije, sem avtor diplomskega dela z naslovom Stališča lovcev do doselitve evrazijskega risa v Poljansko dolino, ki sem ga izdelal pod mentorstvom doc. dr. Petra Skoberneta.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo moje avtorsko delo, torej rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- **da oddano delo ni bilo predloženo za pridobitev drugih strokovnih nazivov v Sloveniji** ali tujini;
- **da so dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena** oz. citirana v skladu z navodili VŠVO;
- **da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu z navodili VŠVO;**
- se zavedam, da je plagiatorstvo kaznivo dejanje;
- **se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in moj status na VŠVO;**
- je diplomsko delo jezikovno korektno in da je delo lektorirala **Lucija Hrženjak prof. slov. in biol.**;
- da dovoljujem objavo diplomskega dela v elektronski obliki na spletni strani VŠVO;
- da sta tiskana in elektronska verzija oddanega dela identični.

V Velenju, dne: _____

Podpis avtorja

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju, doc. dr. Petru Skobernetu, za njegove nasvete, usmeritve, pomoč pri idejah in vse popravke v diplomskem delu.

Zahvalil bi se tudi lovcem iz lovskih družin Gorenja vas, Poljane in Sovodenj, da so odgovorili na anketo in mi omogočili zbrati potrebne podatke.

Zahvala gre tudi moji družini, ki mi je omogočila študij in me pri tem podpirala.

Najlepša hvala!

IZVLEČEK

Evrazijski ris je slovenska avtohtona živalska vrsta, ki je v začetku 20. stoletja izumrla, leta 1973 pa so jo lovci ponovno naselili. Po oceni številčnosti risje populacije v Sloveniji je bilo leta 2015 okoli 15 risov, kar je za dolgoročni obstoj vrste premalo. Slovenska risja populacija izhaja iz treh parov risov, pripeljanih s Slovaške. Ravno iz tega razloga je za obstoj risa v Sloveniji potrebna doselitev osebkov, s čimer bi zagotovili svež genski material in dolgoročno omogočili obstoj risa v Sloveniji.

V sklopu diplomskega dela sem izvedel anketo po vzorcu ankete DinaRis, ki se je izvajala leta 2008. Podatke sem pridobil od lovcev treh lovskih družin v Poljanski dolini, jih statistično obdelal in primerjal s podatki, pridobljenimi na življenjskem območju risa. Rezultati so pokazali, da imajo lovci v Poljanski dolini odklonilen odnos do risa in da se manj kot polovica vprašanih lovcev strinja z doselitvijo evrazijskega risa. V nadaljevanju sem navedel predloge za izboljšanje odnosa lovcev do risa.

Ključne besede: evrazijski ris, lovci, strategija, Poljanska dolina.

ABSTRACT

Eurasian lynx is an autochthonous Slovenian species, which was extinct at the beginning of the 20th century, but after that hunters reintroduced it back again in 1973. In 2015, the estimation of the size of lynx population in Slovenia was around 15 lynx, but that was not enough for their longexistence. Slovenian lynx population come out of three lynx pairs that were brought from Slovakia. Just because of that we have to repopulate them, because this will bring fresh genetic material and long-term lynx survival in Slovenia.

In the diploma work, I made a survey according to the model of DinaRis survey, which was carried out in 2008. I have got information from three hunting grounds in Poljanska Valley. I statistically analyzed data received and compared them with information received from core area of lynx population in Slovenia. Results showed that hunters of the Poljanska Valley have unfavourable attitude towards lynx, and less than a half of questioned hunters agree with the fact of bringing in more Eurasian lynx. In the last part of the thesis, I mentioned some suggestions for better coexistence with lynx.

Keywords: Eurasian lynx, hunters, strategy, Poljanska dolina

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
1.1	CILJI IN NAMEN	1
1.2	HIPOTEZI	2
2	STRATEGIJA OHRANJANJA IN TRAJNOSTNEGA UPRAVLJANJA RISA V SLOVENIJI 2016–2026	3
2.1	NAMEN STRATEGIJE OHRANJANJA IN TRAJNOSTNEGA UPRAVLJANJA RISA	3
2.2	CILJI STRATEGIJE	3
2.3	AKCIJSKI NAČRT ZA UPRAVLJANJE POPULACIJE RISA V SLOVENIJI.....	3
3	METODA DELA	4
3.1	OPIS OBMOČJA.....	4
3.2	CILJNA SKUPINA.....	5
3.3	SODELUJOČE LOVSKE DRUŽINE.....	5
3.4	VELIKOST VZORCA	6
3.5	VPRAŠALNIK	6
3.6	PROJEKT DINARIS.....	6
4	REZULTATI	8
4.1	SOCIODEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI VZORCA.....	8
4.2	VEDENJA LOVCEV O LOVSTVU, NARAVOVARSTVU IN O RISU.....	8
4.3	IZKUŠNJE ANKETIRANCEV Z RISOM	10
4.4	PROFIL LOVCA.....	10
4.4.1	Značilnosti lovstva	10
4.4.2	Ključne lovne vrste divjadi v lovišču	11
4.5	STALIŠČE DO RISA.....	11
4.6	STALIŠČE DO NARAVE IN OKOLJA	14
4.7	LOVSTVO IN PREPRIČANJA O VPLIVU RISA NA PLENSKE VRSTE	16
4.8	POZNAVANJE RISA.....	18
4.9	STRAH PRED RISOM	19
4.10	ODNOS DO UPRAVLJAVSKIH UKREPOV	20
4.11	MNENJE LOVCEV O DOSELITVI RISOV.....	21
4.12	MNENJE O ŠKODI, KI JO POVZROČAJO RISI	22
4.13	TURIZEM.....	26
4.14	ČEZMEJNO SODELOVANJE	26
5	RAZPRAVA	28
5.1	MNENJE LOVCEV O RISU	28
5.2	NARAVA IN OKOLJE	28

5.3	LOVSTVO IN VPLIV RISA NA SRNJAD	28
5.4	ZNANJE O RISU.....	29
5.5	STRAH PRED RISOM	29
5.6	UPRAVLJAVSKI UKREPI, DOSELITEV RISOV IN SODELOVANJE S TUJIMI DRŽAVAMI	29
5.7	RIS IN ŠKODA.....	29
5.8	OPREDELITEV HIPOTEZ.....	30
5.9	PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE ODNOSA DO RISA.....	30
5.9.1	Ozaveščanje in vključevanje javnosti	30
5.9.2	Izobraževanje	31
5.9.3	Predlogi za izobraževanje v Poljanski dolini.....	32
5.9.4	Zmanjševanje nezakonitega poseganja v populacijo	32
6	POVZETEK	34
7	SUMMARY	35
8	VIRI IN LITERATURA	36
9	PRILOGE	38

KAZALO SLIK

Slika 1:	Risi v karanteni v Trnovcu v Kočevskem rogu (marec 1973).	1
Slika 2:	Poljanska dolina, občina Gorenja vas - Poljane.....	4
Slika 3:	Model primerne prostora za risa v Sloveniji, cestna infrastruktura in reke z vrisano lego obravnavanega območja.	5
Slika 4:	Osebna ocena lovcev o poznavanju stanja lovstva v Sloveniji.....	8
Slika 5:	Osebna ocena lovcev o poznavanju naravovarstva v Sloveniji.....	9
Slika 6:	Osebna ocena lovcev o poznavanju risa v Sloveniji.	9
Slika 7:	Izkušnje z risom (odgovori da).....	10
Slika 8:	Primerjava odgovorov lovcev o tem, katere so ključne vrste divjadi v lovišču.	11
Slika 9:	Primerjava odgovorov na vprašanje, kakšno je stališče lovcev do risa.	11
Slika 10:	Primerjava odgovorov na trditev, da je risa v Sloveniji treba ohraniti za prihodnje generacije.	12
Slika 11:	Primerjava odgovorov na trditev, da risa v Sloveniji ni treba ohraniti, ker živi drugod po Evropi.....	12
Slika 12:	Primerjava odgovorov na trditev, da je ris simbol neokrnjene narave.	13
Slika 13:	Primerjava odgovorov na trditev, da risi ne spadajo v sodobno Slovenijo in jih je treba iztrebiti.....	13
Slika 14:	Primerjava odgovorov na trditev, da moramo v Sloveniji poskrbeti za ohranitev pestrosti rastlinskih in živalskih vrst.	14
Slika 15:	Primerjava odgovorov na trditev, da imamo ljudje pravico spreminjati okolje za lastne potrebe.	14
Slika 16:	Primerjava odgovorov na trditev, kar je ostalo od neokrnjene narave, je treba zaščititi pred vsemi oblikami človekovega posega vanjo.....	15
Slika 17:	Primerjava odgovorov na trditev, da je narava sama sposobna uravnati človekove posege vanjo.	15
Slika 18:	Primerjava odgovorov na trditev, da imamo zaenkrat premalo risov, da bi jih lovili.	16
Slika 19:	Primerjava odgovorov na trditev, da naj se risa v Sloveniji lovi, vendar v omejenem številu in v določeni dobi.	17
Slika 20:	Primerjava odgovorov na trditev, da ima ris pomembno vlogo pri uravnavanju števila srnjadi.	17
Slika 21:	Prikaz števila pravih odgovorov pri posameznem vprašanju o risu.....	18
Slika 22:	Primerjava indeksa znanja o poznavanju risa med lovci iz Poljanske doline in lovci z osrednjega območja risa.....	19
Slika 23:	Primerjava odgovorov na trditev, da si po gozdu, koder je prisoten ris, ne bi upal/-a hoditi.....	19
Slika 24:	Primerjava odgovorov na trditev, na območjih, kjer živijo risi v bližini ljudi, so napadi risa na človeka pogosti.	20
Slika 25:	Primerjava odgovorov na trditev, da je danes risov v Sloveniji za dolgoročni obstoj dovolj.	20
Slika 26:	Primerjava odgovorov na trditev, da bi morali v Sloveniji število risov povečati.....	21
Slika 27:	Primerjava odgovorov na trditev, da bi se v primeru, da bi bila za obstoj slovenske populacije risov potrebna dodatna naselitev nekaj risov iz tujine, s tem posegom strinjal/-a.	22
Slika 28:	Primerjava odgovorov na trditev, da risi povzročajo nesprejemljivo škodo na drobnici.	23
Slika 29:	Primerjava odgovorov na trditev, da če ris živinorejcu povzroči škodo, mu jo je treba povrniti.	23
Slika 30:	Primerjava odgovorov na trditev, da je prav, da je zakonsko določena primerna zaščita domačih živali (ograja, pastirski pes) za preprečitev morebitnega konflikta z risom.....	24
Slika 31:	Primerjava odgovorov na trditev, da bi država morala še dodatno subvencionirati zaščito domačih živali pred risom.....	24

Slika 32: Primerjava odgovorov na trditev, da če živinorejec ne upošteva preventivnih metod za zaščito živali, se mu naj povzročena škoda ne povrne.	25
Slika 33: Primerjava odgovorov na trditev, da če bi ris napadel ali ubil domačo žival, bi se strinjali z njegovim odstrelom.....	25
Slika 34: Primerjava odgovorov na trditev, da dejstvo, da ris živi v Sloveniji, privlači turiste.	26
Slika 35: Primerjava odgovorov na trditev, da je pri upravljanju z risom nujno sodelovanje s sosednjimi državami.	27

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Pregled lovišč, vključenih v raziskavo	6
Preglednica 2: Načrtovanje komunikacije z javnostjo	31

KAZALO PRILOG

Priloga A: Anketni vprašalnik	38
Priloga B: Publikacija o risu.....	44

1 UVOD

Ris (*Lynx lynx*) je v Sloveniji zelo ogrožena živalska vrsta, ki ji predvsem zaradi majhnosti populacije in s tem povezanih težav zaradi parjenja v sorodstvu grozi ponovno izumrtje. V Sloveniji naj bi po ocenah živel le še 10 do 15 risov (Černe 2016). Na rdečem seznamu Slovenije je ris označen z Ex/E (izumrl/prizadet). Oznaka Ex opredeljuje risa kot izumrlega, na novo naseljena populacija te vrste pa je označena kot prizadeta (Pravilnik o ... 2002). Zadnjega risa v Sloveniji so po znanih podatkih ustrelili leta 1908 na Štajerskem (Čop 1988, cit. v Kos idr. 2005).

Leta 1972 se je porodila ideja o ponovni naselitve risa kot lovne vrste na območje Kočevja v Sloveniji. Pobudnik ideje je bil švicarski lovec Karl Weber, lovski gost takratnega lovišča Rog (zdaj LPN Medved). Tako so januarja leta 1973 iz karantene živalskega vrta na Slovaškem v pripravljeno karanteno v Kočevskem rogu pripeljali tri samce in tri samice, ki so jih po 46 dneh spustili v prosto naravo (Kos idr. 2005).

V naslednjih letih se je populacija številčno krepila in prostorsko širila. Od leta 1973 do leta 1993 je bilo v Sloveniji legalno uplenjenih, najdenih poginulih ali povoženih 113 risov (Čop 1995). Po letu 1986 se je začela kampanja za sproščen odstrel risa zunaj rajoniziranega območja. Strokovno neutemeljen ukrep je preprečil nadaljnje širjenje risa na primerna območja Slovenije. Odstrel risa se je zunaj rajoniziranega območja še povečal, posledično je prihajalo do pretiravanja ocenjevanja spomladanske številčnosti. Tako naj bi po podatkih lovskih družin in gojitvenih lovišč v devetdesetih letih prejšnjega stoletja spomladanska številčnost (pred reprodukcijo) znašala 196 osebkov (Kos idr. 2005).

Dinarska populacija evrazijskega risa izhaja iz šestih osebkov, naseljenih leta 1973. Naseljuje območja južne Slovenije, Gorskega kotarja in Like na Hrvaškem ter zahodno in osrednjo Bosno. V Sloveniji in na Hrvaškem risi sodijo med strogo zavarovane vrste (Majič Skrbinšek 2008, str. 5). Prva legalna ponovna naselitev risa je bila v Švici leta 1970/71, sledila ji je ponovna naselitev na Kočevskem, zatem še drugod, v Italiji, Avstriji, na Češkem in v Franciji. Tako sedanje populacije risa v Evropi izhajajo iz ponovnih naselitev in izpustov, ki so bili del organiziranih in načrtovanih dejavnosti ter projektov naravovarstvenih in lovskih grogov (Jonozovič 2003, str. 8).

Slika 1: Risi v karanteni v Trnovcu v Kočevskem rogu (marec 1973).
(Vir: Čop 1995)

1.1 CILJI IN NAMEN

Cilji diplomskega dela so z anketo ugotoviti mnenje lovcev o doselitvi risa v Poljansko dolino in dobljene rezultate raziskave primerjati z rezultati ankete, reprezentativnimi za osrednje življenjsko območje risa, iz leta 2008 (Majič Skrbinšek 2008) ter na osnovi tega oceniti odziv lovcev v Poljanski dolini na možnost ponovne doselitve risa.

1.2 HIPOTEZI

H1: Lovci podpirajo prisotnost risa v Poljanski dolini.

H2: Pozitivni odnos do risa je v Poljanski dolini večji od ugotovljene podpore na območju Slovenije.

Ti hipotezi sem podal iz razloga, ker lovci na tem območju nimajo veliko izkušenj z risom, zato bi njegova doselitev pomenila popestritev lovišča.

2 STRATEGIJA OHRANJANJA IN TRAJNOSTNEGA UPRAVLJANJA RISA V SLOVENIJI 2016–2026

2.1 NAMEN STRATEGIJE OHRANJANJA IN TRAJNOSTNEGA UPRAVLJANJA RISA

Slovenija je premajhna za zagotavljanje viabilnosti populacije risa. Zato je zadostno število osebkov mogoče doseči le z združevanjem manjših evropskih populacij v večje populacije. Zaradi ugodnih naravnih razmer, geografskega položaja Slovenije med Alpami in Dinaridi ter zaradi bližine karpatske populacije je doselitev ključna za stabilno populacijo risa v zahodni Evropi (Strategija 2016).

Namen Strategije je opredeliti pravni, organizacijski in vsebinski okvir ukrepov za vzpostavitev in dolgoročno ohranjanje ugodnega stanja risa v Sloveniji, k čemur nas zavezuje tudi zakonodaja Evropske unije (Strategija 2016). Strategijo za obdobje 2016–2026 je sprejela Vlada RS Slovenije dne 12. 5. 2016 (Strategija 2016).

Strokovno podlago za Strategijo je pripravila Delovna skupina za pripravo strateških dokumentov za upravljanje z risom. V Skupini so sodelovali predstavniki Ministrstva za okolje in prostor (Sektor za ohranjanje narave), Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (Sektor za lovstvo in ribištvo), Zavoda za gozdove Slovenije, Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave, Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani (Oddelek za biologijo in Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire) ter Lovske zveze Slovenije (Strategija 2016).

2.2 CILJI STRATEGIJE

Glavni cilj strategije je vzpostavitev gensko stabilne in vitalne populacije, upravljane na populacijski ravni. Skladno s tem ciljem je bil pred rednim odborom pripravljen projekt, ki ga je Zavod za gozdove Slovenije v sodelovanju s partnerji iz Slovenije, Hrvaške, Italije, Avstrije, Romunije in s Slovaške leta 2017 prijavil na razpis finančnega mehanizma Evropske unije LIFE. Projekt bo obsegal vse vidike upravljanja risa, sodelovanja z lovci in ozaveščanja širše javnosti o pomenu ohranjanja vrste, vključno z doselitvijo risov s Slovaške in iz Romunije. Projekt bo zagotavljal tudi spremljanje stanja populacije in aktivno sodelovanje s sosednjimi državami (Černe 2016), s tem pa tudi nekatere ključne ukrepe, predvidene v Strategiji.

2.3 AKCIJSKI NAČRT ZA UPRAVLJANJE POPULACIJE RISA V SLOVENIJI

Strategija bo pripomogla k izdelavi časovno omejenega akcijskega načrta za risa. Ta bo vseboval natančnejše ukrepe s podrobnim pregledom nalog, ki bodo pripomogli k uresničitvi ciljev strategije. Naloge bodo zajemale časovne mejnike za izvedbo nalog, izvajalce nalog, finančne vire in način preverjanja izvajanja strategije in akcijskega načrta ter poročanje.

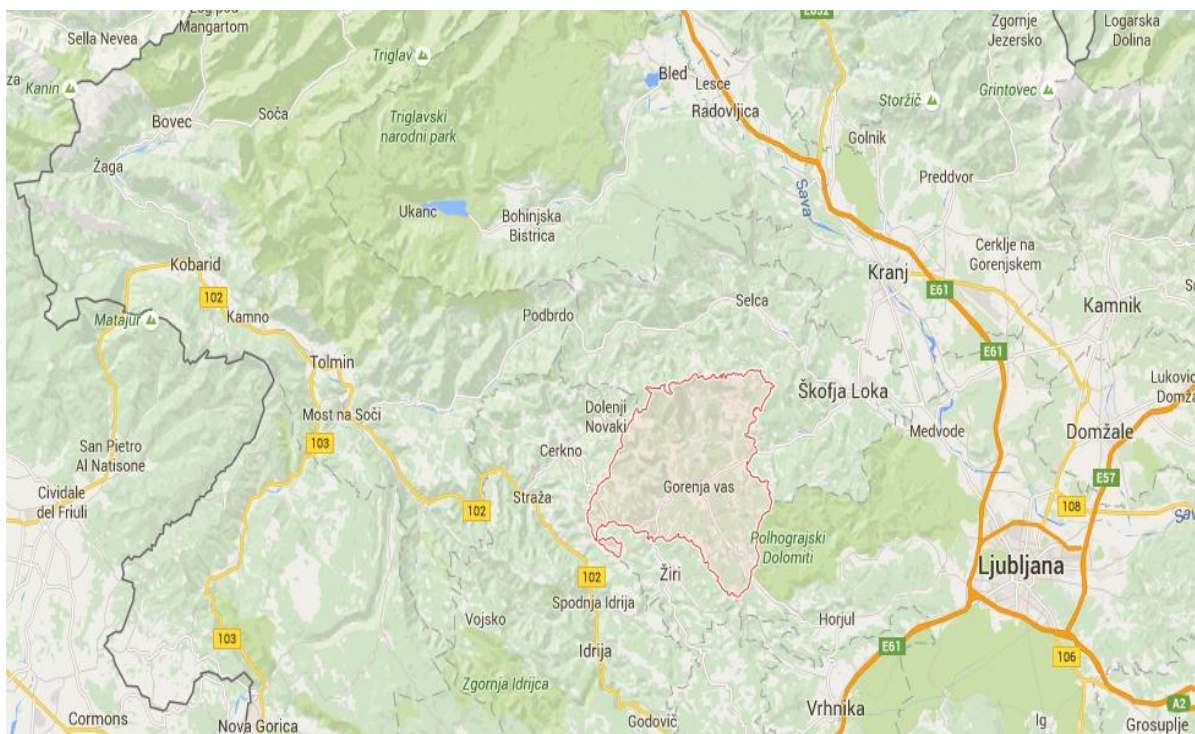
Poudarki akcijskega načrta bodo temeljili na reševanju problematike parjenja v sorodstvu z doselitvijo risov iz drugih populacij, na delu z javnostjo za krepitev sprejemljivosti risa med različnimi interesnimi skupinami, vzpostavitvi sodelovanja za doseganje in upravljanja vrste na populacijski ravni in upravljanju plenskih vrst risa (Strategija 2016).

3 METODA DELA

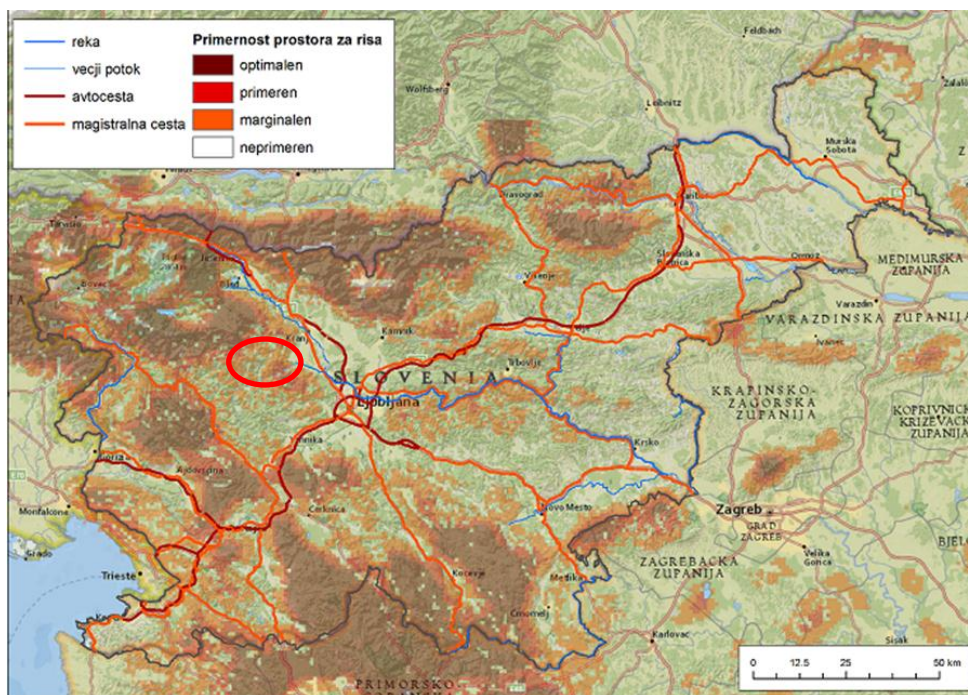
Pri izdelavi diplomskega dela sem se v večini uprl na terensko anketiranje lovcev v Poljanski dolini. Anketa je pripravljena po vzoru ankete, ki so jo izvedli v okviru projekta DinaRis (Majič Skrbinšek 2008). Na ta način sem hotel zagotoviti primerljivost dobljenih podatkov za Poljansko dolino z rezultati projekta DinaRis. Rezultati, pridobljeni z anketo, niso povsem primerljivi, saj sem anketiral na drugem območju in v drugem časovnem obdobju. Od anketiranja, izvedenega v okviru projekta DinaRis, do anketiranja, ki sem ga izvedel jaz, je preteklo osem let. V tem času se je o ogroženosti risa veliko govorilo, zato je različnost podatkov pričakovana. Vendar pridobljeni podatki vseeno pripomorejo k razumevanju odnosa lovcev do risa v Poljanski dolini, zlasti glede sprejemljivosti doselitve, saj je doselitev risa v Sloveniji s sprejetjem novega projekta Life postala zelo aktualna. Sprejemanje risa med lovci je namreč ključno za uspešno doselitev risa.

3.1 OPIS OBMOČJA

Raziskava zajema območje Poljanske doline v občini Gorenja vas - Poljane (slika 2). Območje sodi v prostor, ki je v Strategiji ohranjanja risa iz leta 2016 opredeljeno kot območje primerne habitata (slika 3).

Slika 2: Poljanska dolina, občina Gorenja vas - Poljane.
(Vir: Medmrežje 1)

Slika 3: Model primernelega prostora za risa v Sloveniji, cestna infrastruktura in reke z vrisano lego obravnavanega območja.

(Vir: Strategija 2016)

3.2 CILJNA SKUPINA

Odločil sem se, da bom anketiral lovce, saj pri varstvu risa sodijo med najpomembnejše interesne skupine, ker je ris kot visoko specializiran plenilec za lovce pogosto konfliktna vrsta ali vsaj konkurent, zlasti pri plenjenju srnjadi (Majić Skrbinšek 2008, str. 8). Zato je uspešnost naselitve risa neposredno odvisna od odnosa in strpnosti lovcev do risa. Ena od trajnih nalog in odgovornosti lovcev je skrb, da so vrste divjadi in njihovo število v ravnovesju z bivalnimi zmoglostmi. Sonaravno gospodarjenje in varstvo divjadi sta bili vedno strokovno in etično vodilo lovcev, zato v slovenskih gozdovih še vedno najdemo volka, medveda in risa – divjad, ki je v velikem delu Evrope že izginila. V raziskavo so bila vključena lovišča v upravljanju lovskih družin z območja občine Gorenja vas - Poljane v Poljanski dolini (slika 2).

3.3 SODELUJOČE LOVSKE DRUŽINE

V anketi, izvedeni v Poljanski dolini, so sodelovale tri lovske družine: lovska družina Gorenja vas, LD Poljane in LD Sovodenj. LD Gorenja vas in LD Poljane sta bili ustanovljeni leta 1946. Prva je imela v času izdelave diplomskega dela 37, druga pa 69 članov (Medmrežje 2, 3). LD Sovodenj je nastala leta 1953 in je imela leta 2016 38 članov. Informacije za lažje anketiranje lovcev sem pridobil s pomočjo starešin oziroma predstavnikov lovskih družin, ki so člane obvestili o anketiranju. Ankete so bile na voljo vsem članom v lovskih domovih. Podatke o starešinah sem pridobil s spletne strani Lovske zveze Slovenije. Nekaj izpolnjenih anket sem pridobil prek osebnega poznanstva z lovci in na občnem zboru Lovske družine Gorenja vas.

Preglednica 1: Pregled lovišč, vključenih v raziskavo

Šifra lovišča	Ime lovišča	Upravna enota	Površina (ha)		
			skupna	lovna	nelovna
0240	Gorenja vas	Škofja Loka	5.689	5425	264
0239	Poljane	Škofja Loka	6.968	6728	240
0242	Sovodenj	Škofja Loka	3.590	3430	160

Vir: Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Kranj, 2016

3.4 VELIKOST VZORCA

Anketo je izpolnilo 78 od skupno 143 lovcev iz treh LD v Poljanski dolini. Torej je anketo izpolnilo 55 % članov, zato je vzorec reprezentativen.

V analizi v okviru projekta DinaRis (Majić Skrbinšek 2008, str. 8) je bilo za območje razširjenosti risa v Sloveniji obdelanih 355 vprašalnikov. Poleg tega, da je območje raziskave vključevalo večji del območja primerne življenjskega prostora risa, je anketa vključevala več skupin deležnikov. Za namen svoje raziskave sem uporabil samo odgovore lovcev.

3.5 VPRAŠALNIK

Vprašalnik je bil zaradi boljše primerljivosti zasnovan po vzorcu vprašalnika, ki je bil izdelan v okviru projekta DinaRis in uporabljen v več državah Evropske unije. Anketa je bila sestavljena iz šestih sklopov, ki so zajemala 53 vprašanj. V sklopu A vprašani podajo mnenje o odnosu do risa. Del B zajema splošna vprašanja o risu, del C vprašanja o upravljanju z risom. Del D sestavljajo vprašanja o osebnih izkušnjah z risom, zadnji del, del F pa se nanaša na splošna vprašanja o anketirancu samem (Majić Skrbinšek 2008)

Na podlagi tega vprašalnika sem pripravil anketna vprašanja za območje Poljanske doline, vendar zajema nekoliko manj vprašanj, saj sem izpustil vprašanja o informacijah in o virih informacij o risu. Prav tako sem izpustil nekaj končnih vprašanj o anketirancu. Anketni vprašalnik je v prilogi A.

3.6 PROJEKT DINARIS

Celotni naziv projekta je Čezmejno sodelovanje pri upravljanju, ohranjanju in raziskovanju dinarske populacije risa, krajše DinaRis (Medmrežje 7). Ta slovensko-hrvaški projekt je bil izpeljan v obdobju med 6. 4. 2007 in 31. 8. 2008. Projekt je v 75 % financirala Evropska unija (Medmrežje 7) in je imel veliko vlogo pri pripravi Strategije ohranjanja in trajnostnega upravljanja risa, ki jo je leta 2016 potrdila Vlada RS Slovenije. Splošni cilj projekta je temeljil na vzpostavitvi mreže partnerstev, ki bo pripomogla k uveljavitvi in dolgoročni ohranitvi naravne dediščine severnih Dinaridov (Medmrežje 7).

Specifični cilji projekta so bili (Medmrežje 7):

- izdelava predloga skupne strategije upravljanja z dinarsko populacijo risa,
- razvoj skupnega monitoringa populacije risa,
- razvoj skupnega monitoringa na območjih brez snega in metode analize neinvazivnih genskih vzorcev,
- dviganje zavesti in izobraževanje obiskovalcev in lokalnih prebivalcev o risu na obravnavanem območju,

- ocena kakovosti, količine in porazdelitve primerne habitata in populacijske viabilnosti risa,
- raziskati stališča in znanje o risu,
- ugotavljanje genskega stanja populacije risa.

4 REZULTATI

V tem poglavju so podane primerjave rezultatov ankete anketiranih lovcev iz Poljanske doline in lovcev z osrednjega življenjskega območja risa (projekt DinaRis). Pri anketiranju so se pojavljale težave predvsem zaradi neodzivnosti lovcev, saj so lovci anketiranje odklonili, ker niso imeli volje za reševanje ankete o risu. To bi lahko pomenilo, da ris pri večini lovcev iz Poljanske doline ne vzbuja zanimanja ali da imajo do risa odklonilen odnos, a tega niso želeli povedati. Z nezanimanjem je povezano tudi znanje o vrsti, kar je prav tako razvidno iz dobljenih rezultatov.

4.1 SOCIODEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI VZORCA

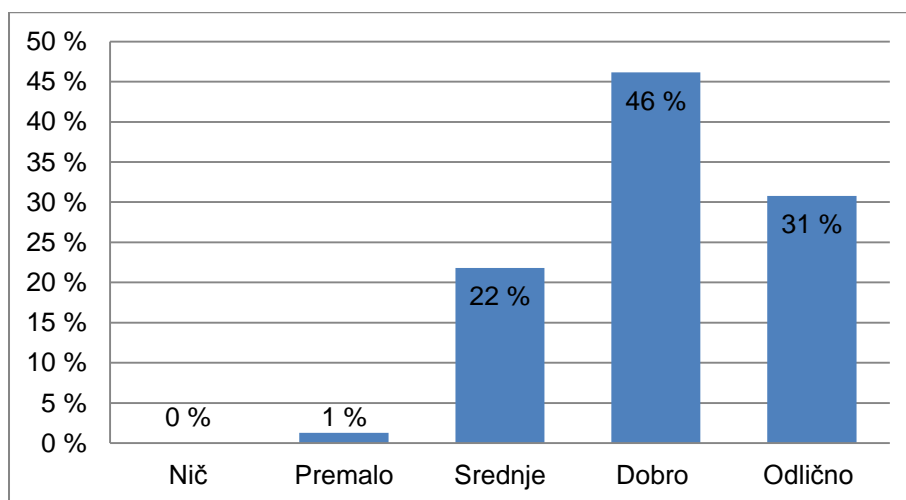
Vzorec sestavlja večina moških (96 %). Rezultat se ujema z že prej izvedeno anketo v sklopu projekta DinaRis (Majič Skrbinšek 2008).

Povprečna starost lovcev iz Poljanske doline je 53,9 leta. Vprašani lovci z življenjskega območja risa so bili v povprečju mlajši za 4 leta. Največ vprašanih lovcev spada v starostno skupino od 56 do 65 let, sledi skupina, ki zajema lovce, stare nad 65 let.

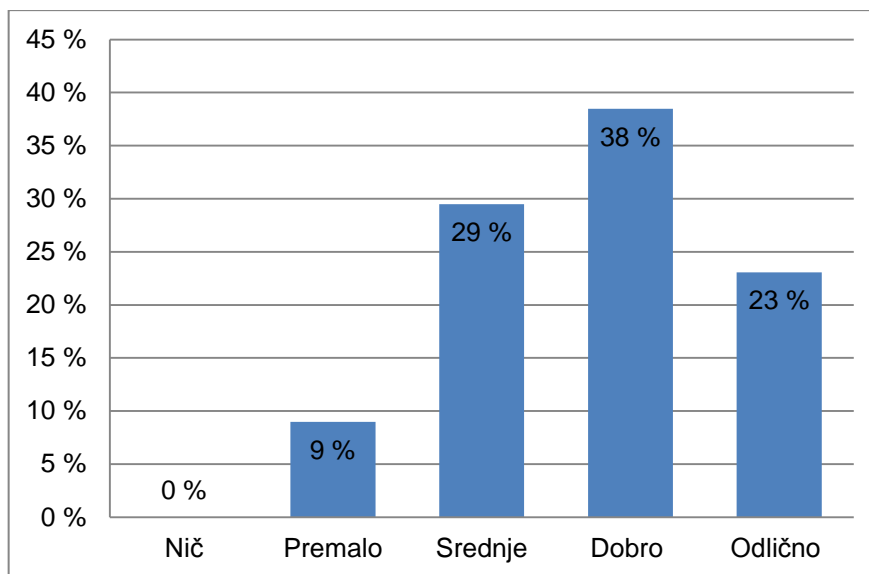
Največ vprašanih lovcev ima srednješolsko izobrazbo (47 %), sledijo lovci z visoko izobrazbo (30 %).

4.2 VEDENJA LOVCEV O LOVSTVU, NARAVOVARSTVU IN O RISU

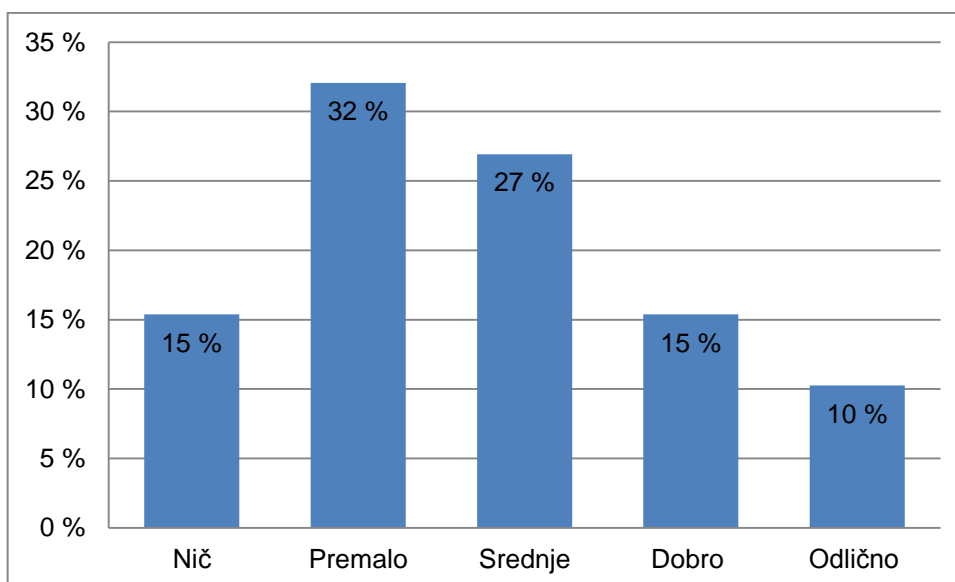
Anketiranci so na lestvici od 1 do 5 ocenili, kako dobro poznajo lovstvo (slika 4), naravovarstvo (slika 5) in stanje risa v Sloveniji (slika 6).

Slika 4: Osebna ocena lovcev o poznavanju stanja lovstva v Sloveniji.

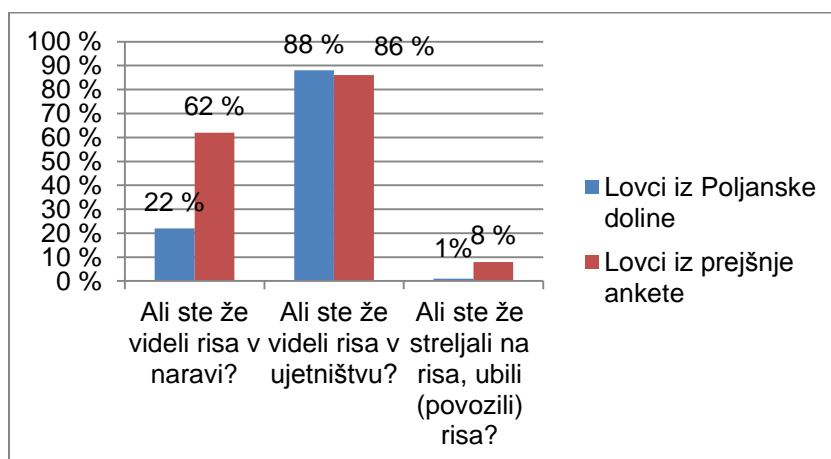
Slika 5: Osebna ocena lovcev o poznavanju naravovarstva v Sloveniji.

Slika 6: Osebna ocena lovcev o poznavanju risa v Sloveniji.

Podatki o poznavanju lovstva in naravovarstva, dobljeni z anketiranjem v obeh raziskavah, se ujemajo. Lovci z območja prisotnosti risa so poznavanje lovstva ocenili s povprečno oceno 4,22 in poznavanje naravovarstva z oceno 3,76. Lovci iz Poljanske doline so svoje poznavanje lovstva ocenili s povprečno oceno 4,51, poznavanje naravovarstva s 3,76. Izstopa vprašanje o poznavanju risa, saj so ga lovci iz Poljanske doline ocenili slabše za 0,48 točke.

4.3 IZKUŠNJE ANKETIRANCEV Z RISOM

Slika 7: Izkušnje z risom (odgovori da).

Največje razlike so pri odgovorih na vprašanji »Ali ste že videli risa v naravi?« in »Ali ste že streljali na risa, ubili, povozili risa?«. Razlike v odgovorih so pričakovane, saj je prisotnost risa v Poljanski dolini redka oziroma skoraj ničelna.

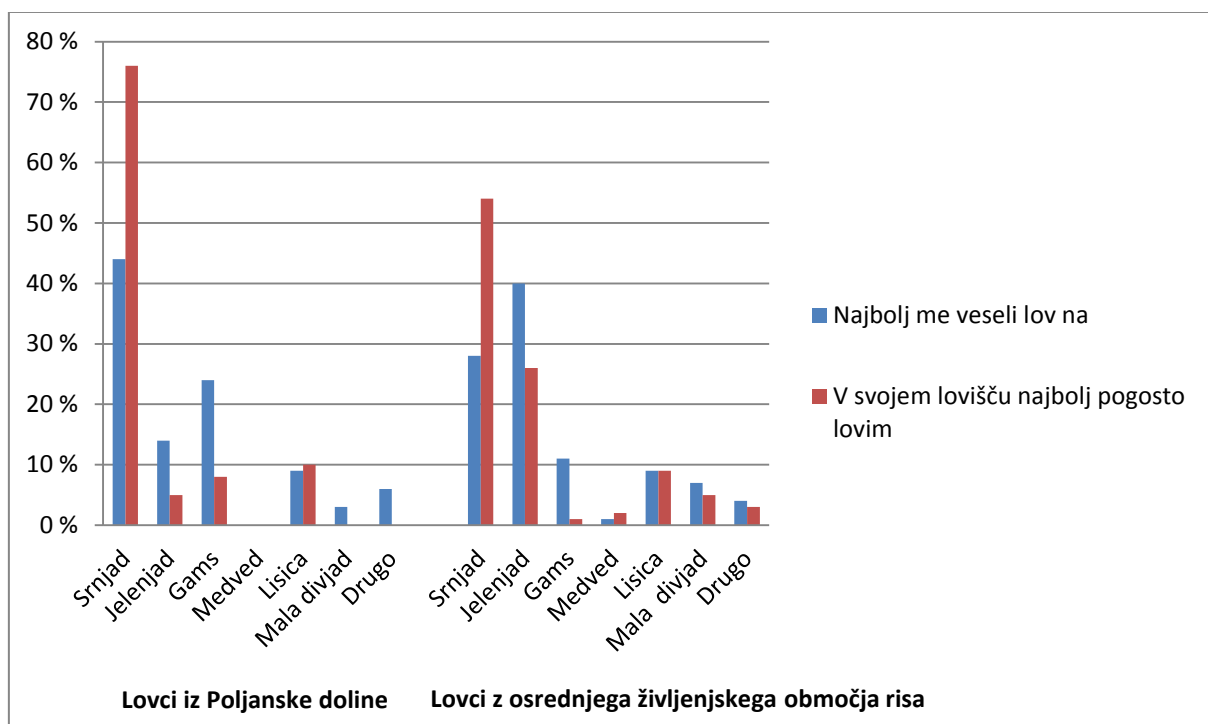
4.4 PROFIL LOVCA

4.4.1 Značilnosti lovstva

Rezultati pri vprašanjih, ki se nanašajo na značilnosti lovstva, so naslednji: 80 % lovcev je odgovorilo, da je osnovni namen lovstva naravovarstvo. 23 % jih trdi, da je lovstvo predvsem gospodarska dejavnost, 19 % pa, da je lovstvo predvsem šport. Podatki se ujemajo z anketo, opravljeno na življenjskem območju risa.

Lovske družine iz Poljanske doline imajo nekoliko višji delež članov, ki niso iz Poljanske doline, ampak prihajajo od drugod, zato nimajo nujno zelo močne povezave z območjem.

4.4.2 Ključne lovne vrste divjadi v lovišču

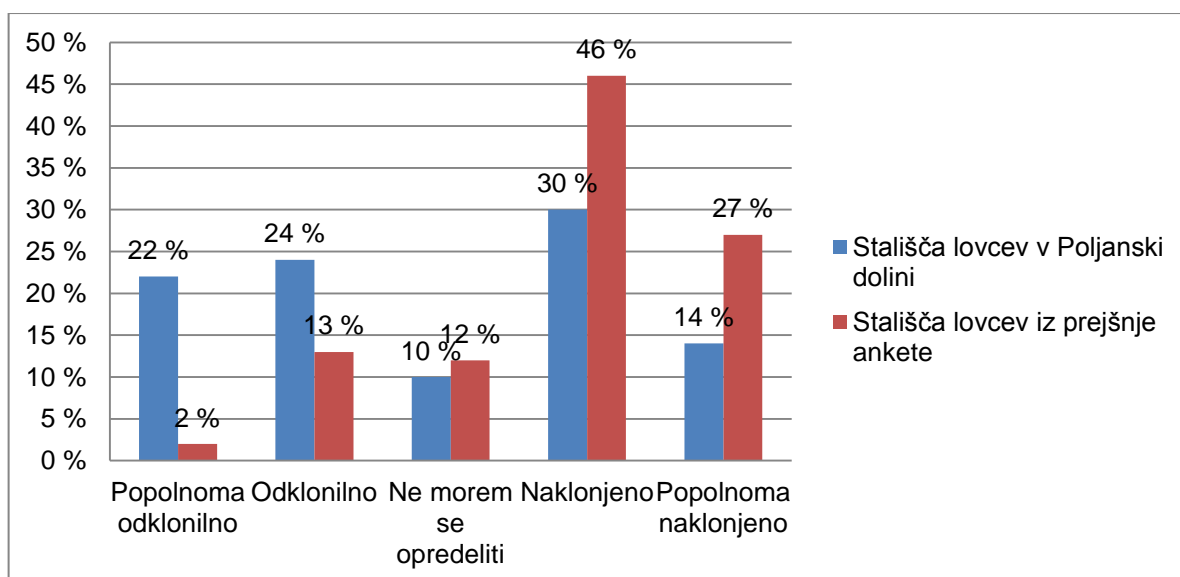

Slika 8: Primerjava odgovorov lovcev o tem, katere so ključne vrste divjadi v lovišču.

Lovci imajo največji interes za lov na srnjad, sledita gams in jelenjad (slika 8). Najpogostejši plen lovcev je srnjad. Anketirani lovci z območja risa najraje lovijo jelenjad (40 %), njihov najpogostejši plen je prav tako srnjad.

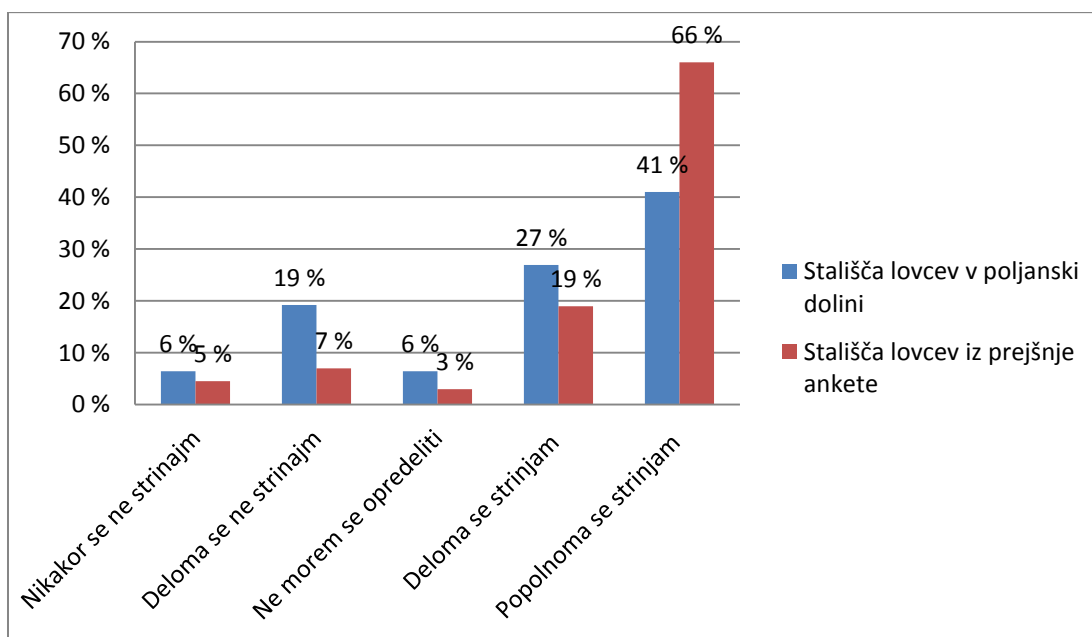
4.5 STALIŠČE DO RISA

Na vprašanje, kakšno je stališče lovcev do risa, so anketiranci odgovore podali na 5-stopenjski lestvici, in sicer od možnosti popolnoma odklonilno do možnosti popolnoma naklonjeno (slika 9).

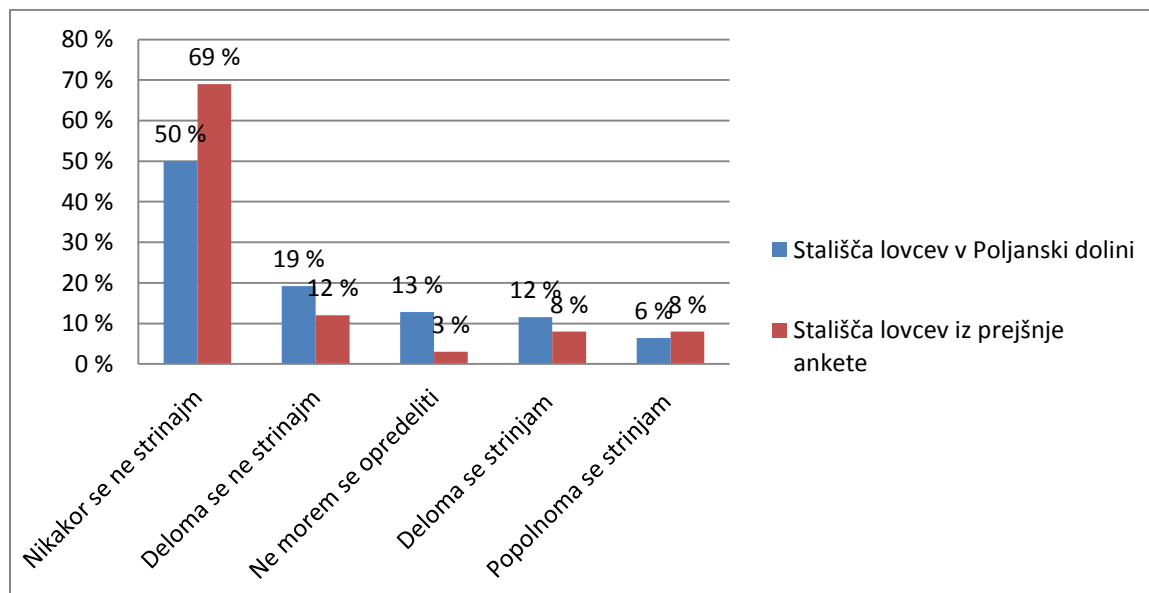
Slika 9: Primerjava odgovorov na vprašanje, kakšno je stališče lovcev do risa.

S slike 9 lahko razberemo, da so lovci do risa v Poljanski dolini veliko manj naklonjeni kot lovci, ki živijo na osrednjem življenjskem območju risa.

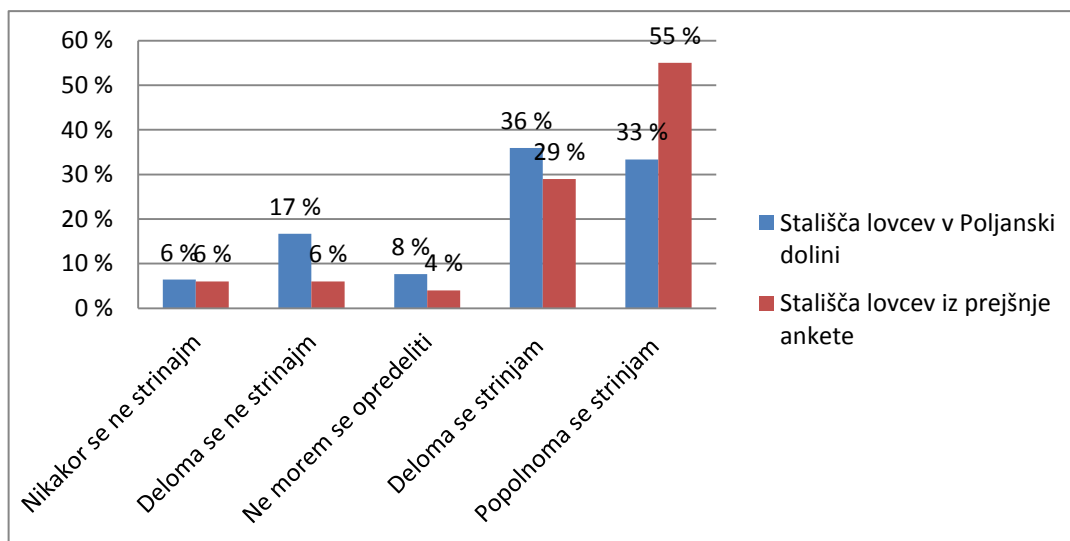
Slika 10: Primerjava odgovorov na trditev, da je risa v Sloveniji treba ohraniti za prihodnje generacije.

S slike 10 lahko razberemo, da se lovci iz osrednjega življenjskega prostora risa v večini strinjajo s trditvijo, da je risa v Sloveniji treba ohraniti za prihodnje generacije.

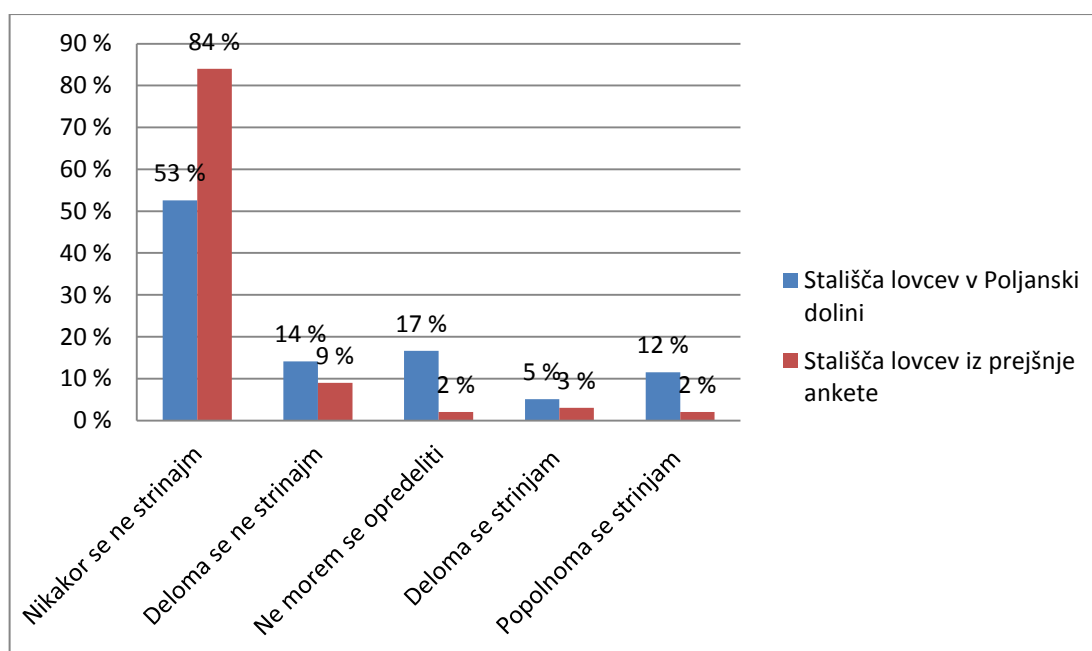
Slika 11: Primerjava odgovorov na trditev, da risa v Sloveniji ni treba ohraniti, ker živi drugod po Evropi.

Slika 11 nam kaže, da se lovci iz Poljanske doline v večini strinjajo z zgornjo trditvijo, za razliko od lovcev z osrednjega življenjskega območja risa, katerih večina meni ravno nasprotno.

Slika 12: Primerjava odgovorov na trditev, da je ris simbol neokrnjene narave.

84 % lovcev z osrednjega življenjskega območja risa se strinja, da je ris simbol neokrnjene narave, medtem ko se s to trditvijo strinja 66 % lovcev iz Poljanske doline.

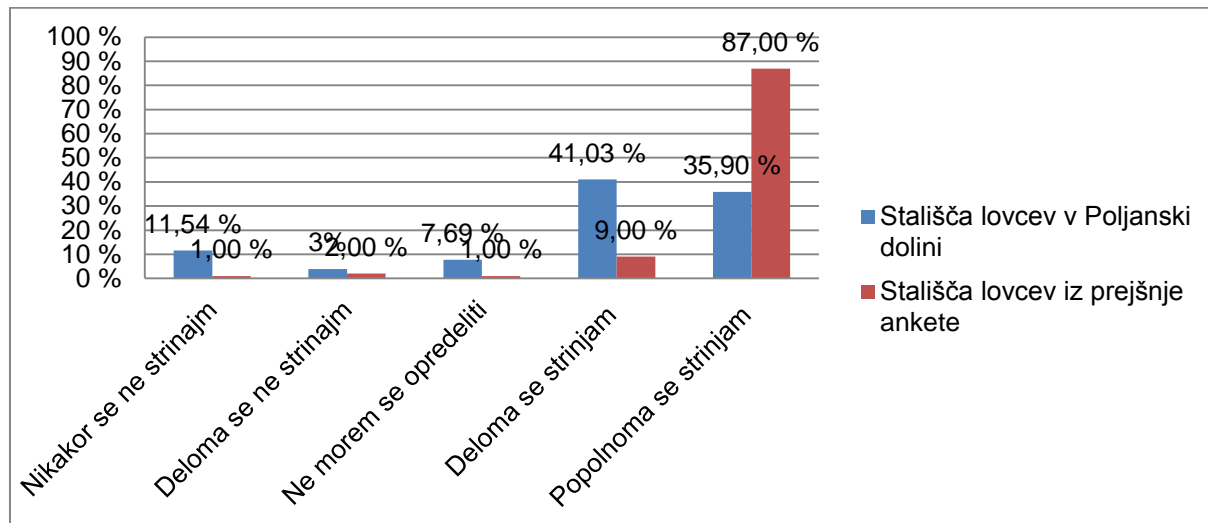

Slika 13: Primerjava odgovorov na trditev, da risi ne spadajo v sodobno Sloveniji in jih je treba iztrebiti.

Zgornja slika nam kaže, da se lovci z osrednjega življenjskega območja risa v večji meri s to trditvijo, da ris ne spada v sodobno Slovenijo in da ga je treba iztrebiti, ne strinjajo. Delež strinjanja s trditvijo je pri lovcih iz Poljanske doline nekoliko višji.

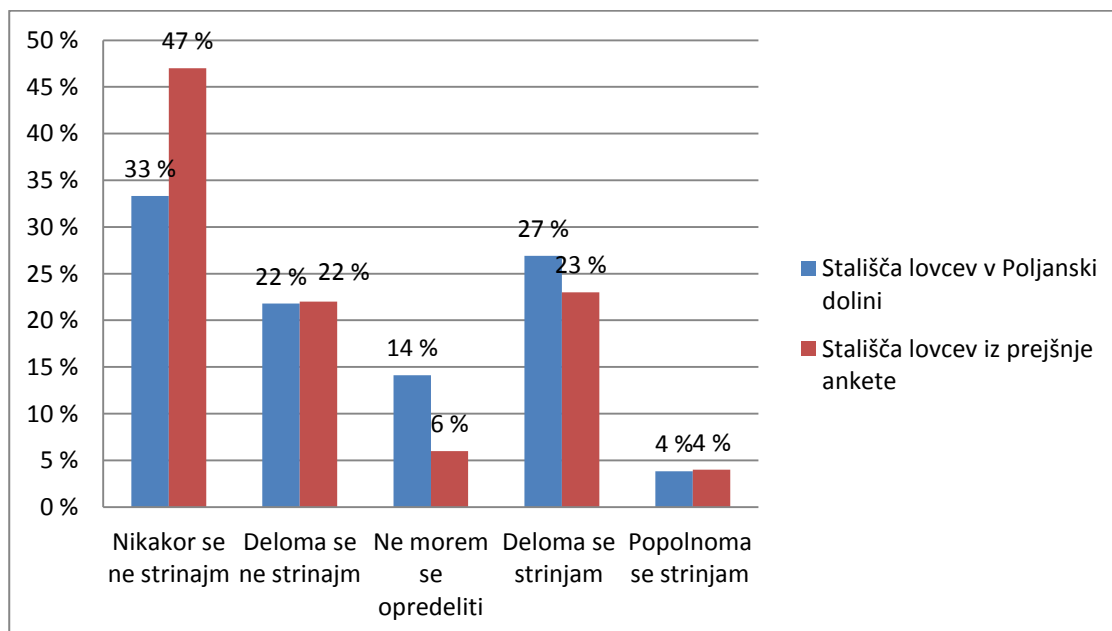
4.6 STALIŠČE DO NARAVE IN OKOLJA

Problematika varstva velikih zveri, med njimi tudi risa, je po svoji naravi širša od osnovne naravovarstvene problematike. Zato sem v vprašalnik vključili tudi vprašanja, ki se nanašajo na splošni odnos lovcev do naravovarstva in okoljevarstva.

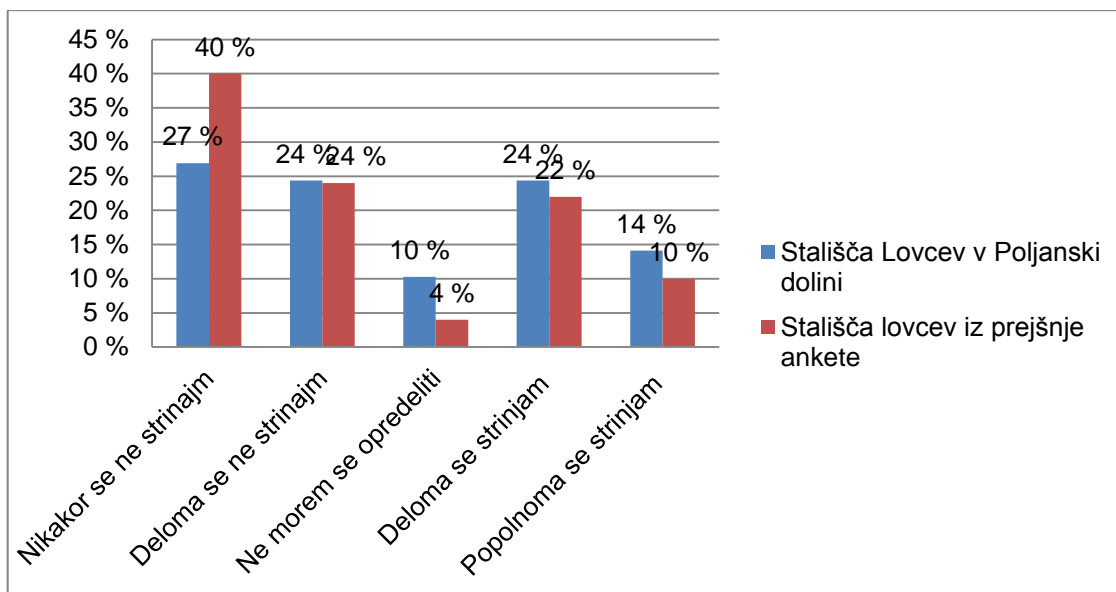
Slika 14: Primerjava odgovorov na trditev, da moramo v Sloveniji poskrbeti za ohranitev pestrosti rastlinskih in živalskih vrst.

Lovci z osrednjega življenjskega območja risa se z zgornjo trditvijo strinjajo bolj kot lovci iz Poljanske doline.

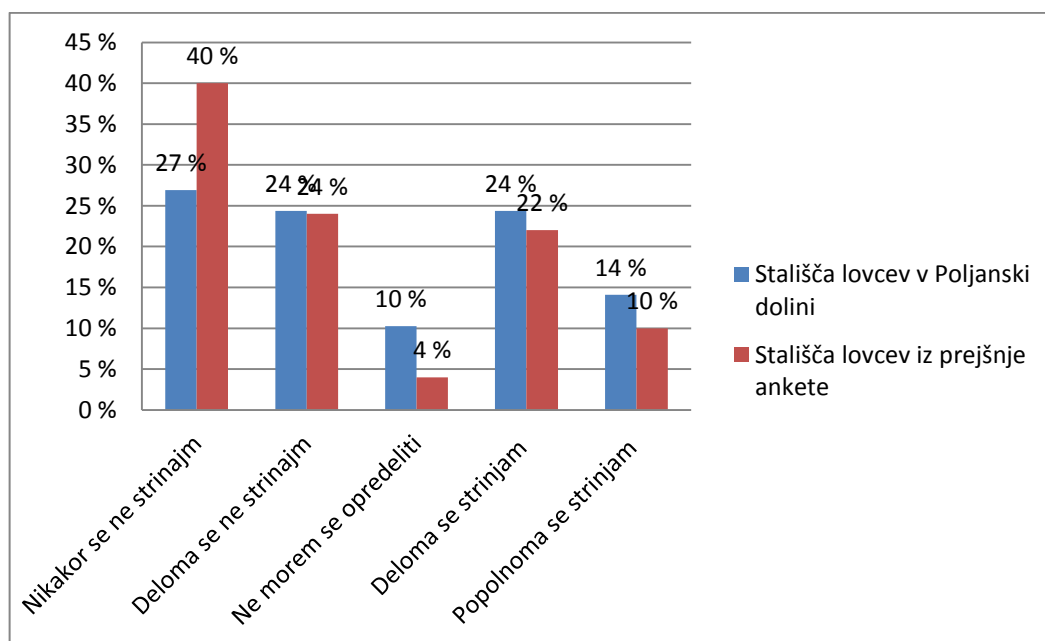
Slika 15: Primerjava odgovorov na trditev, da imamo ljudje pravico spreminjati okolje za lastne potrebe.

Lovci z življenjskega območja risa v večini menijo, da ljudje nimamo pravice spreminjati okolja za lastne potrebe. Lovci iz Poljanske doline menijo podobno, nekaj se jih o trditvi ne more opredeliti.

Slika 16: Primerjava odgovorov na trditev, kar je ostalo od neokrnjene narave, je treba zaščititi pred vsemi oblikami človekovega posega vanjo.

S slike 16 razberemo, da je strinjanje z zgornjo trditvijo višje pri lovcih z življenjskega območja risa kot pri lovcih iz Poljanske doline.

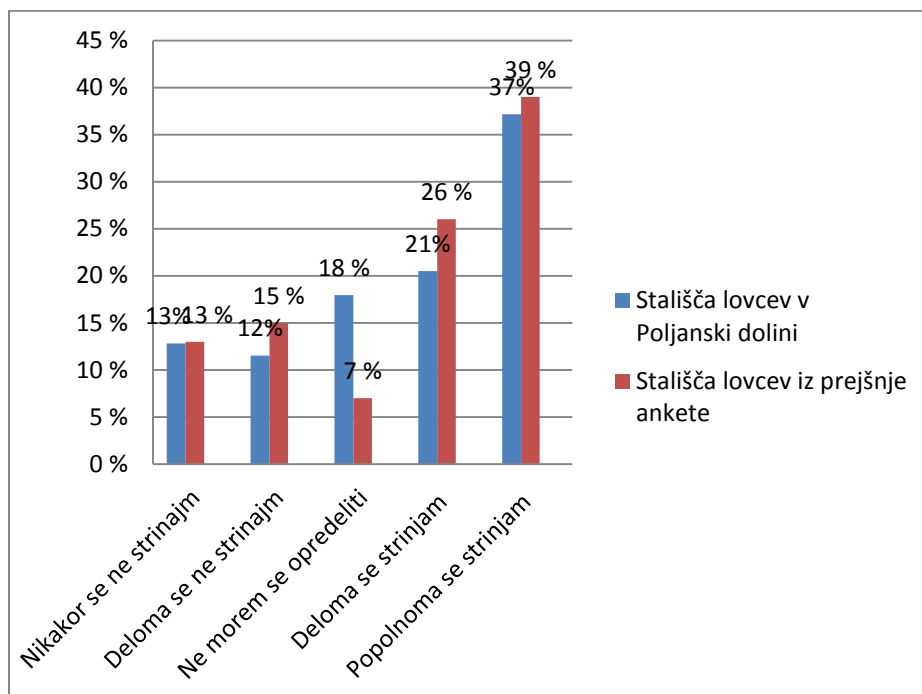

Slika 17: Primerjava odgovorov na trditev, da je narava sama sposobna uravnati človekove posege vanjo.

Zgornja slika kaže, da so lovci z obeh območij odgovarjali podobno, večja razlika se pojavi le pri nestrinjanju s trditvijo, ki je večje pri lovcih z osrednjega življenjskega območja risa.

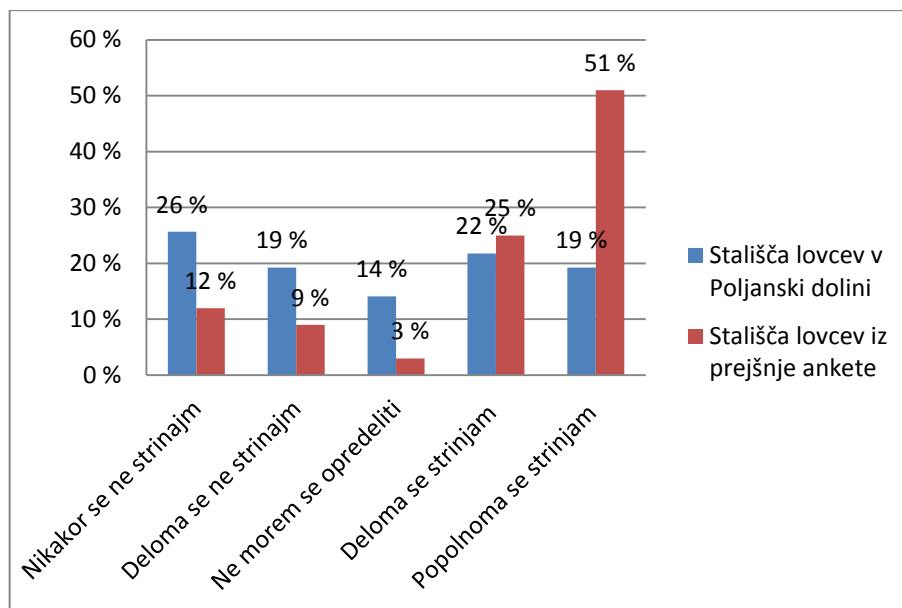
4.7 LOVSTVO IN PREPRIČANJA O VPLIVU RISA NA PLENSKE VRSTE

Čeprav v Sloveniji že več let ni odobrenih kvot za odstrel risov, sta nadzor števila zaradi neželenega vpliva na plenske vrste in trofejni lov na risa pogosta tema razprav o upravljanju s to vrsto (Majić Skrbinšek 2008, str. 17).

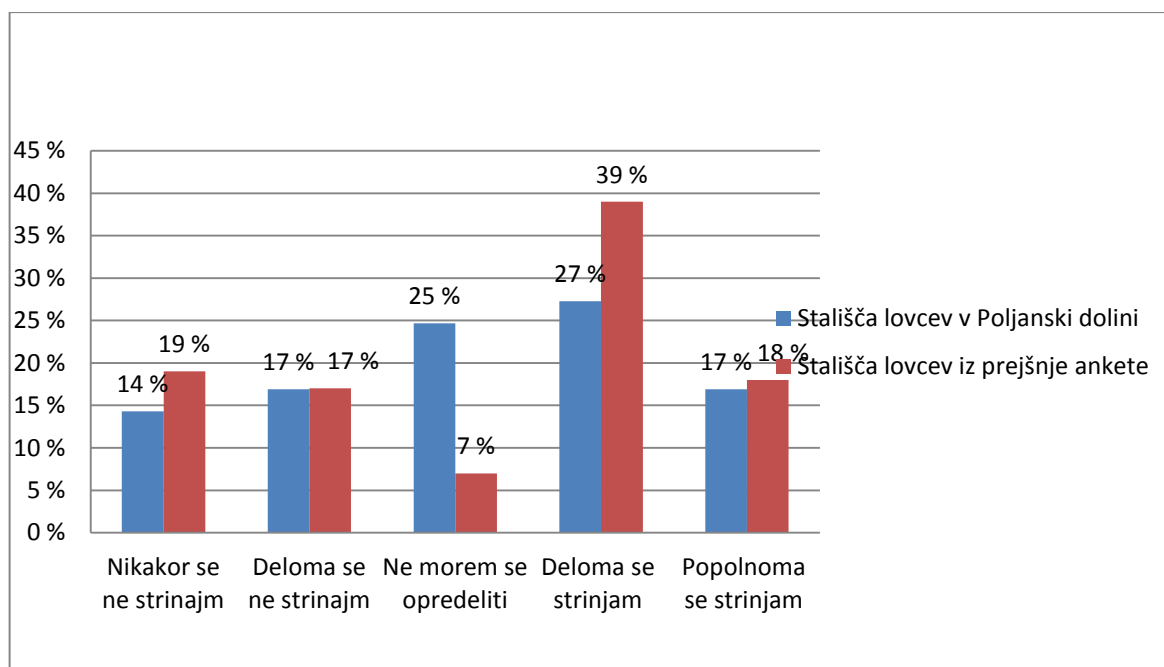
Slika 18: Primerjava odgovorov na trditve, da imamo zaenkrat premalo risov, da bi jih lovili.

Strinjanje z zgornjo trditvijo je nekoliko višje pri lovcih z osrednjega življenjskega območja risa, še večja razlika se pojavi pri odgovoru, da se glede te trditve anketirani ne more opredeliti.

Slika 19: Primerjava odgovorov na trditev, da naj se risa v Sloveniji lovi, vendar v omejenem številu in v določeni dobi.

Slika 20 nam kaže, da se lovci iz Poljanske doline v večini ne strinjajo s trditvijo, za razliko od lovcev z osrednjega življenjskega območja risa, ki se strinjajo.

Slika 20: Primerjava odgovorov na trditev, da ima ris pomembno vlogo pri uravnavanju števila srnjadi.

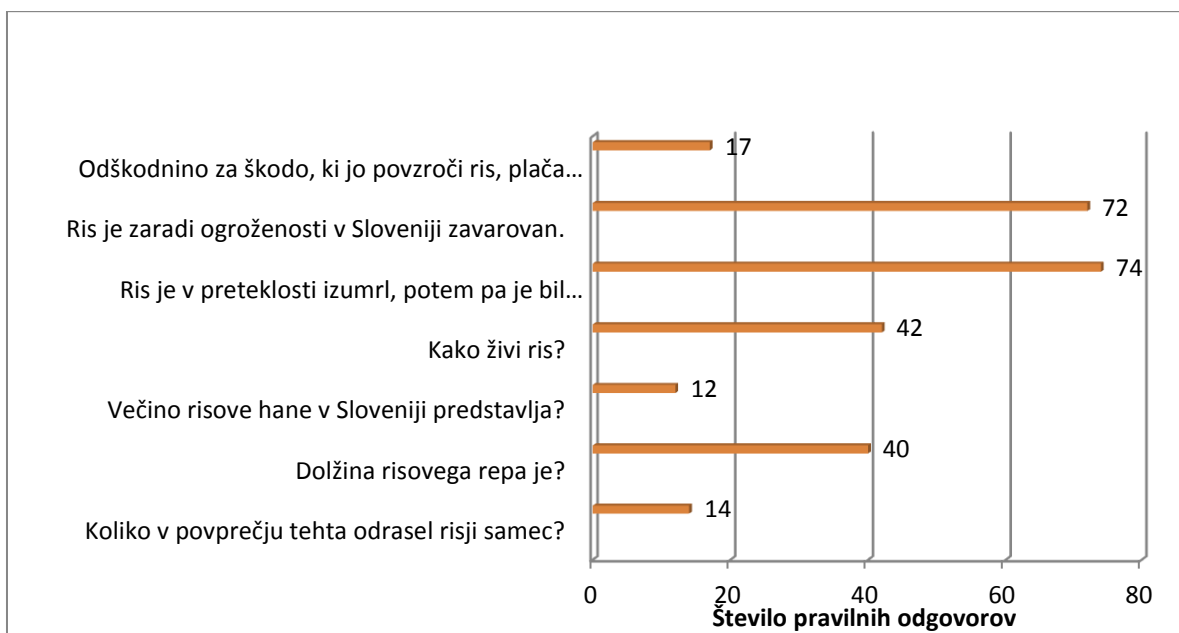
Z zgornje slike je razvidno, da se lovci z območja risa bolj strinjajo z zgornjo trditvijo kot lovci iz Poljanske doline. Velika razlika se pojavi pri odgovoru, da se anketirani ne more opredeliti glede te trditve, kar je lahko povezano tudi s stopnjo poznavanja risa.

4.8 POZNAVANJE RISA

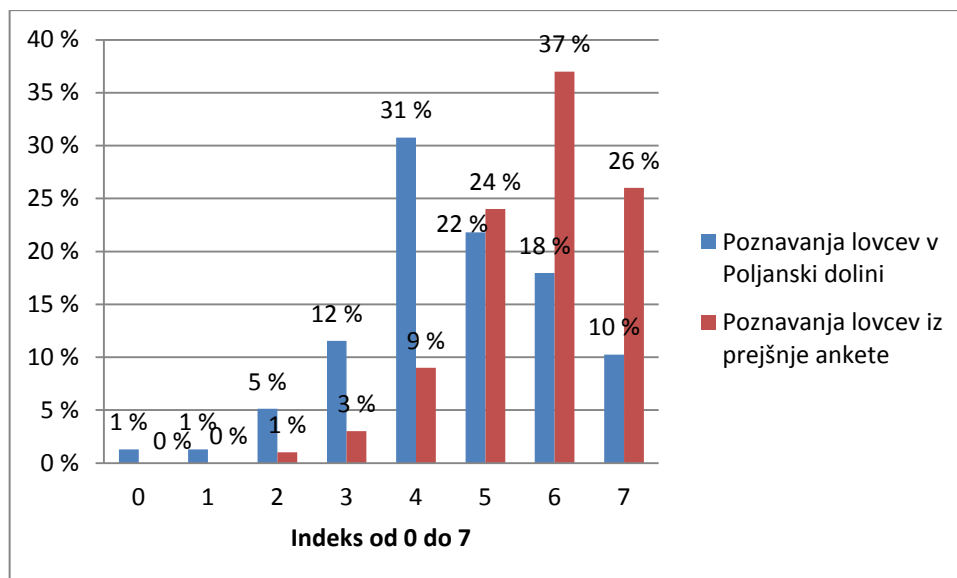
Vprašalnik je zajemal naslednja vprašanja, ki se nanašajo na poznavanje biologije vrste oziroma statusa vrste v Sloveniji:

1. Koliko v povprečju tehta odrasel samec risa?
2. Kolikšna je dolžina risovega repa?
3. Večino risove hrane v Sloveniji predstavlja?
4. Kako živijo risi?
5. Ris je v preteklosti v Sloveniji izumrl, potem je bil ponovno naseljen.
6. Ris je v Sloveniji zaradi ogroženosti zavarovan.
7. Odškodnino za škodo, ki jo povzroči ris, plača država.

Odgovore na ta vprašanja sem za vsakega anketiranca posebej preračunal v indeks znanja, ki ga opredelimo kot število pravih odgovorov in ima vrednosti od 0, kolikor je v primeru, ko anketiranec niti na eno vprašanje ne odgovori pravilno, do 7, kolikor je v primeru, ko anketiranec odgovori pravilno na vseh sedem vprašanj.

Slika 21: Prikaz števila pravih odgovorov pri posameznem vprašanju o risu.

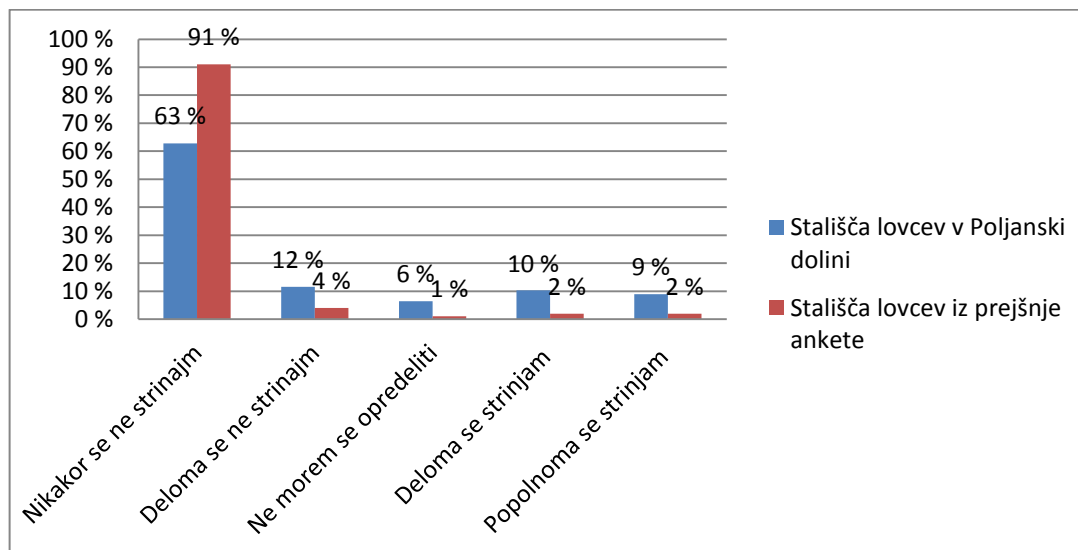

Slika 22: Primerjava indeksa znanja o poznavanju risa med lovci iz Poljanske doline in lovci z osrednjega območja risa.

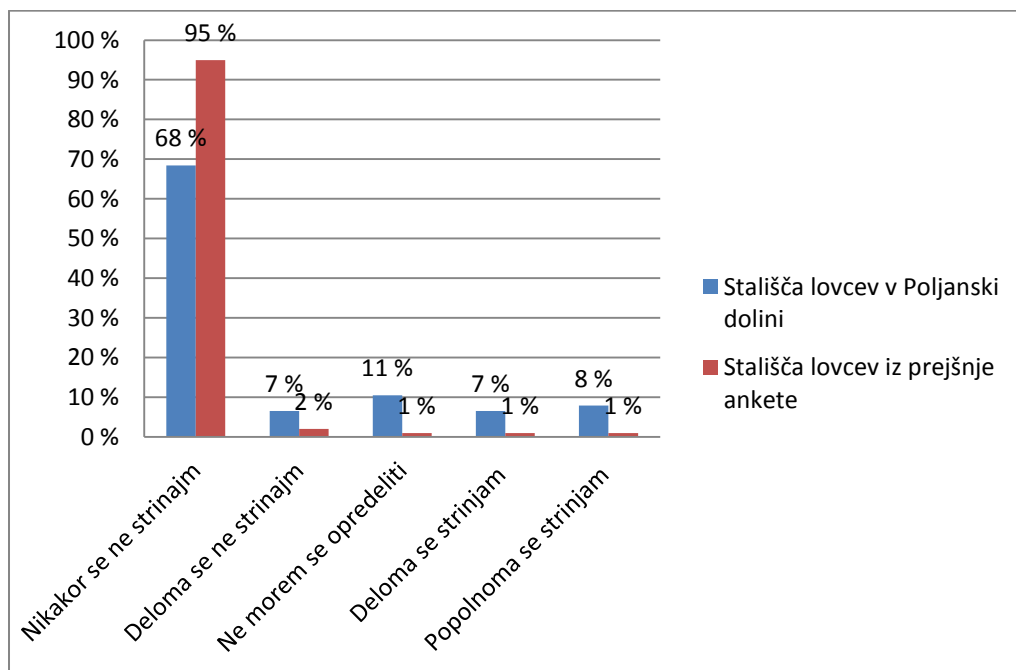
V povprečju indeks znanja o risu lovcev v Poljanski dolini znaša 4,8. Ta je za 1 stopnjo nižji kot pri lovcih, ki živijo na območju stalne prisotnosti risa.

4.9 STRAH PRED RISOM

Čeprav je ris za človeka nenevaren, vzbuja kot velika zver pri ljudeh strahospoštovanje.

Slika 23: Primerjava odgovorov na trditev, da si po gozdu, koder je prisoten ris, ne bi upal/-a hoditi.

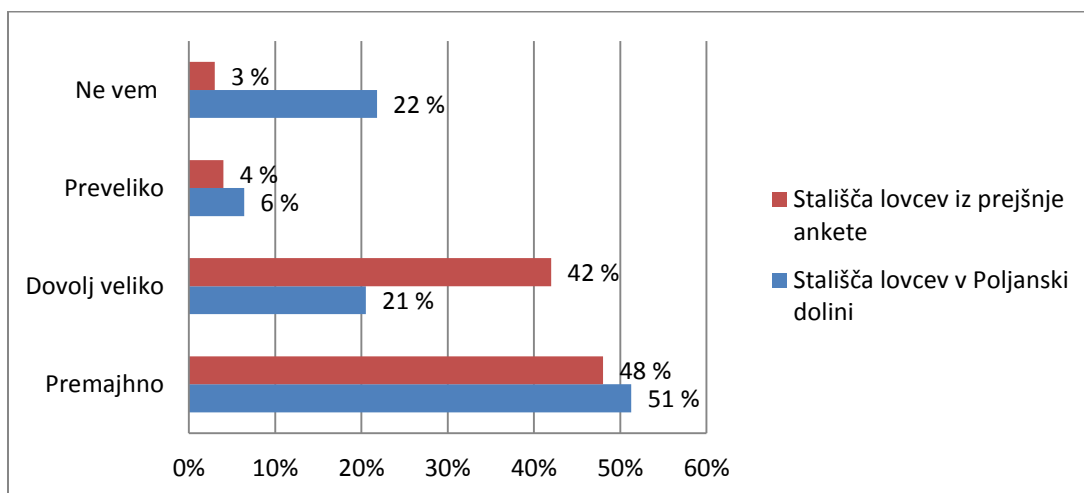

Slika 24: Primerjava odgovorov na trditev, na območjih, kjer živijo risi v bližini ljudi, so napadi risa na človeka pogosti.

S slik 23 in 24 lahko razberemo, da je strah pred risom pri lovcih v Poljanski dolini večji kot pri lovcih, ki sobivajo z risom. Poleg tega se lovci iz Poljanske doline v večji meri strinjajo s tem, da so napadi na človeka, kjer živi ris, pogostejši.

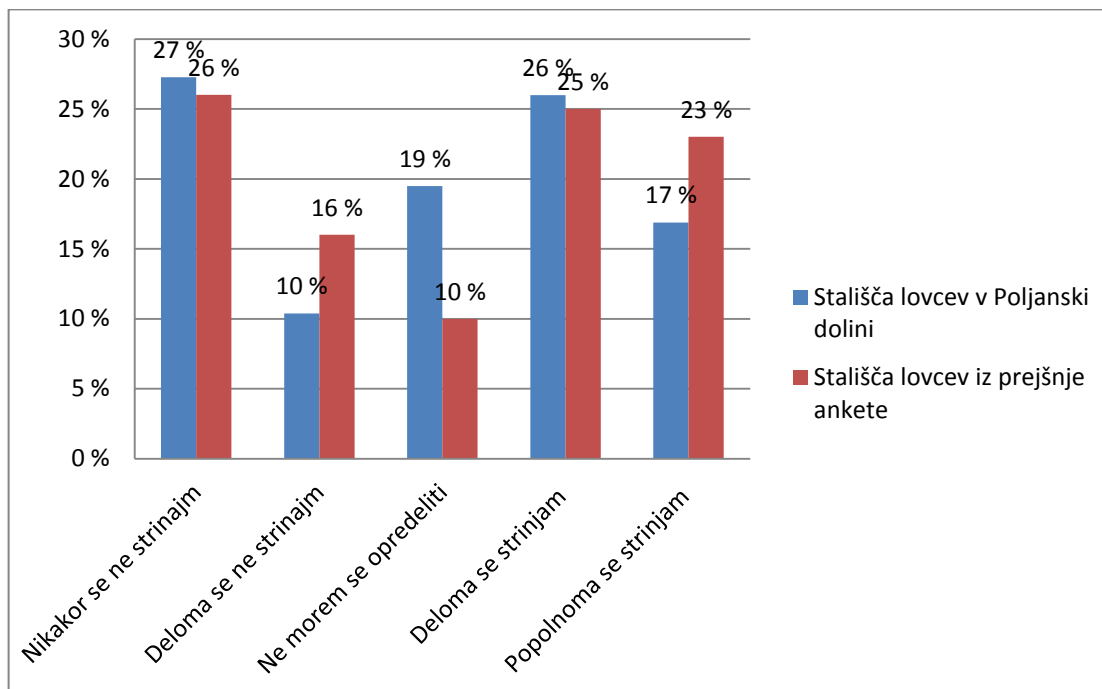
4.10 ODNOS DO UPRAVLJAVSKIH UKREPOV

Sodelovanje lovcev pri upravljaljskih ukrepih je zelo pomembno, saj so lovci del družbe, ki je odgovorna za skrb divjih živali. Na spodnjih dveh slikah (slika 25 in slika 26) so prikazani rezultati o tem, kakšno je mnenja lovcev o številčnosti risov v Sloveniji.

Slika 25: Primerjava odgovorov na trditev, da je danes risov v Sloveniji za dolgoročni obstoj dovolj.

Največja razlika v odgovorih lovcev iz Poljanske doline in lovcev z območja, kjer živi ris, se pri vprašanju glede številčnosti risov v Sloveniji pojavi pri odgovoru, ki se glasi, ne vem. Skleпам, da lovci iz Poljanske doline slabše poznajo risa in njegovo stanje v Sloveniji.

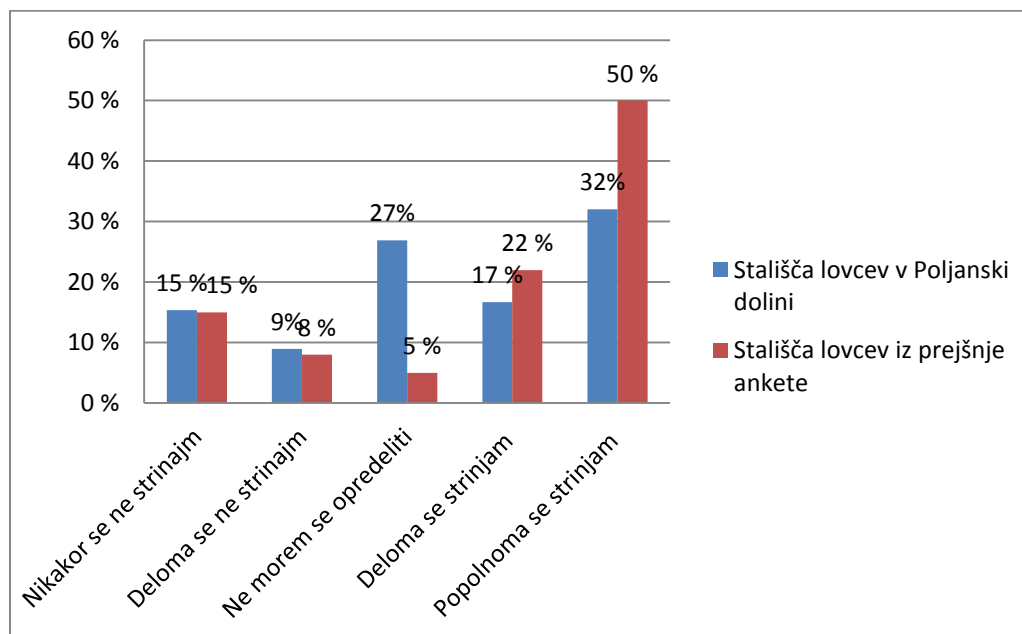

Slika 26: Primerjava odgovorov na trditev, da bi morali v Sloveniji število risov povečati.

Na zgornjo trditev so lovci z obeh območij anketiranja odgovorili podobno. Večja razlika se pojavi le pri neopredeljenosti. Neopredeljenih lovcev glede te trditve je več iz Poljanske doline.

4.11 MNENJE LOVCEV O DOSELITVI RISOV

Dolgoročni obstoj risov v Sloveniji bomo dosegli le z doselitvijo novih osebkov, doselitev pa morajo sprejeti tudi lovci. Strinjanje lovcev z doselitvijo risov je ključnega pomena, saj lahko v nasprotnem pomenu pride do nezakonitega lova in namernega škodovanja vrsti. V tem podglavju predstavljам mnenje lovcev o doselitvi risov v Poljansko dolino.

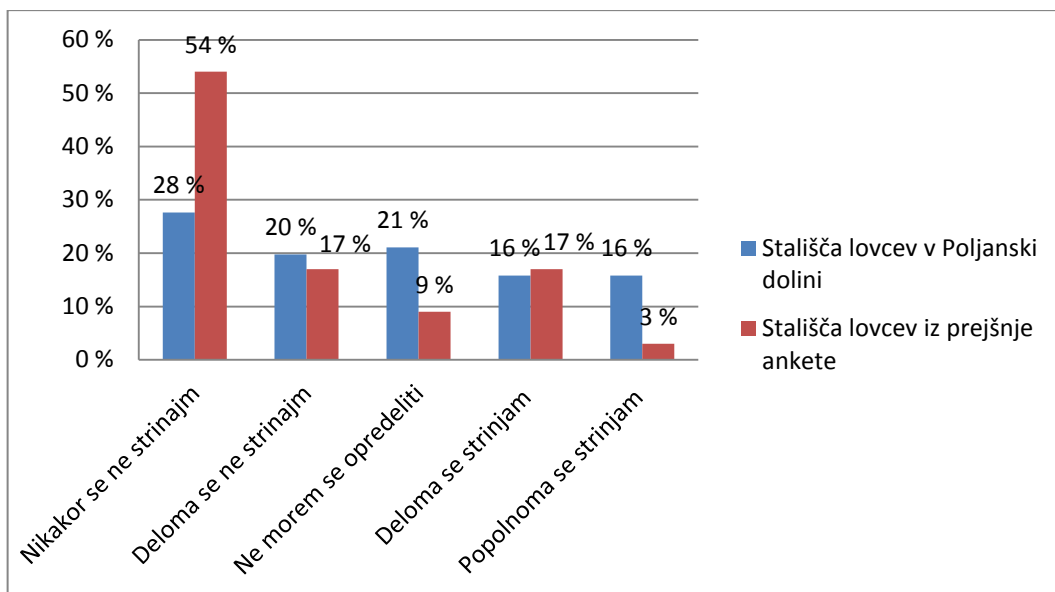

Slika 27: Primerjava odgovorov na trditev, da bi se v primeru, da bi bila za obstoj slovenske populacije risov potrebna dodatna naselitev nekaj risov iz tujine, s tem posegom strinjal/-a.

S slike je razbrati, da bi se lovci iz Poljanske doline z doselitvijo risov iz tujine strinjali za 33 % manj kot lovci, ki so sodelovali v anketi, ki je bila izvedena v okviru projekta DinaRis. Razlika se opazi tudi pri odgovoru, ki se glasi: »Ne morem se opredeliti.« To je razumljivo, saj so lovci v moji raziskavi z območja, na katerem ni risov. Morda vpliva na ta rezultat tudi dejstvo, da večina lovcev z obravnavanega območja ne živi na tem območju.

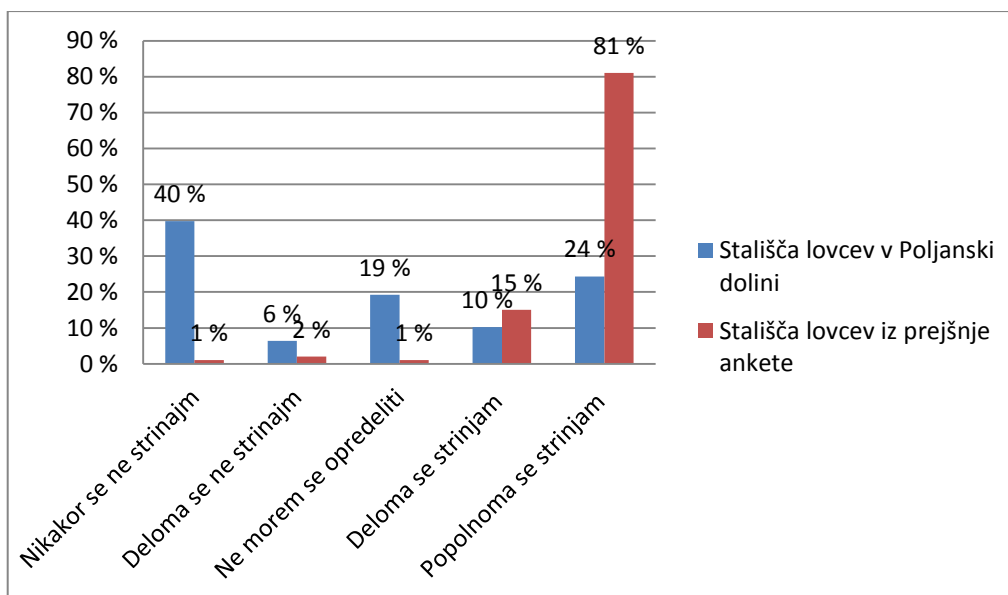
4.12 MNENJE O ŠKODI, KI JO POVZROČAJO RISI

Problematika škod, ki jih povzročajo zveri v kulturni krajini Evrope, je eden izmed največjih izzivov varstva velikih zveri. Čeprav je ris med evropskimi velikimi zvermi glede škode na domačih živalih najmanj konflikten, sem v vprašalnik vključili niz vprašanj, ki se nanašajo na to tematiko, saj sta poleg gospodarske škode, ki nastane ob napadu predatorja na drobnico, pomembna tudi psihološki in čustveni učinek, ki lahko pomembno vplivata na sprejemanje prisotnosti velikih zveri v naših gozdovih (Majič Skrbinšek 2008).

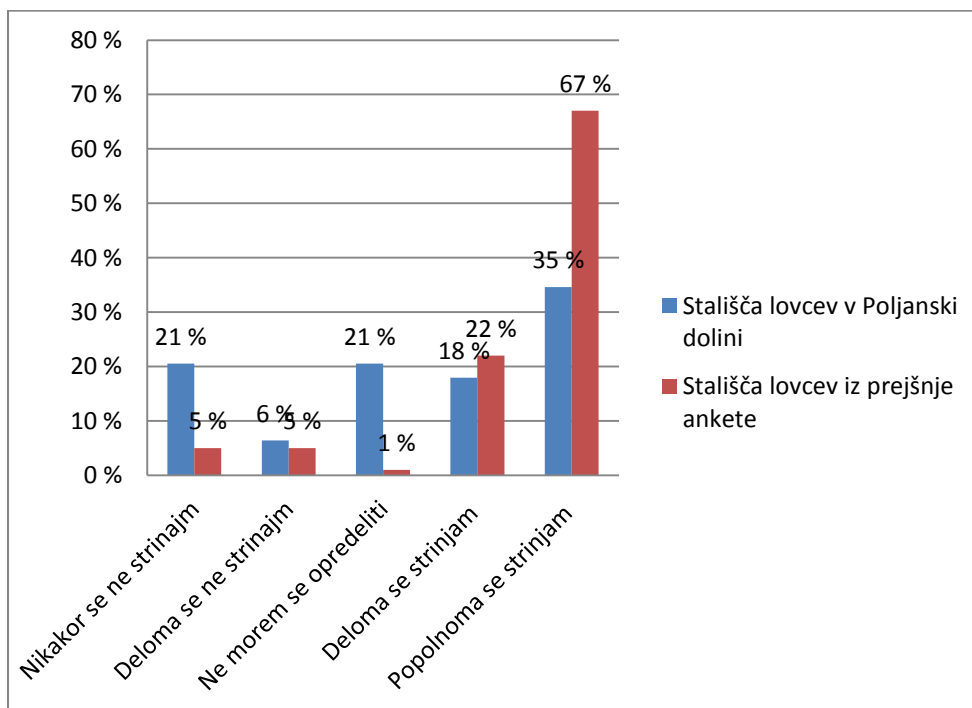
Slika 28: Primerjava odgovorov na trditve, da risi povzročajo nesprejemljivo škodo na drobnici.

Lovci iz Poljanske doline se z zgornjo trditvijo strinjajo bolj kot lovci z območja, na katerem živi ris.

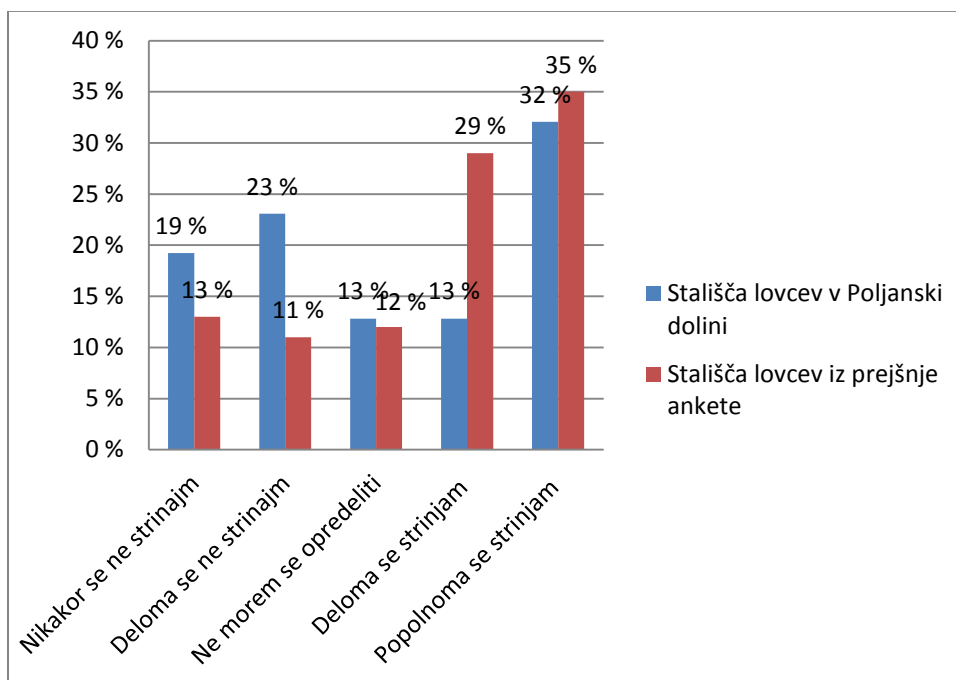

Slika 29: Primerjava odgovorov na trditve, da če ris živinorejcu povzroči škodo, mu jo je treba povrniti.

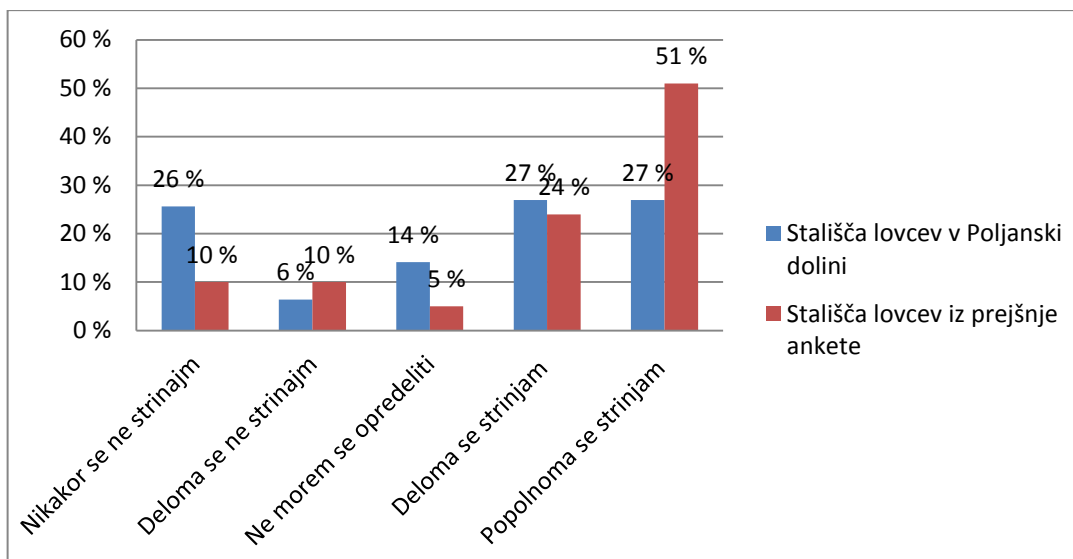
Iz rezultatov o poznavanju risa (slika 21) sklepam, da večina lovcev ne ve, da škodo, ki jo povzroči zavarovana vrsta, krije Ministrstvo za okolje in prostor.

Slika 30: Primerjava odgovorov na trditev, da je prav, da je zakonsko določena primerna zaščita domačih živali (ograja, pastirski pes) za preprečitev morebitnega konflikta z risom.

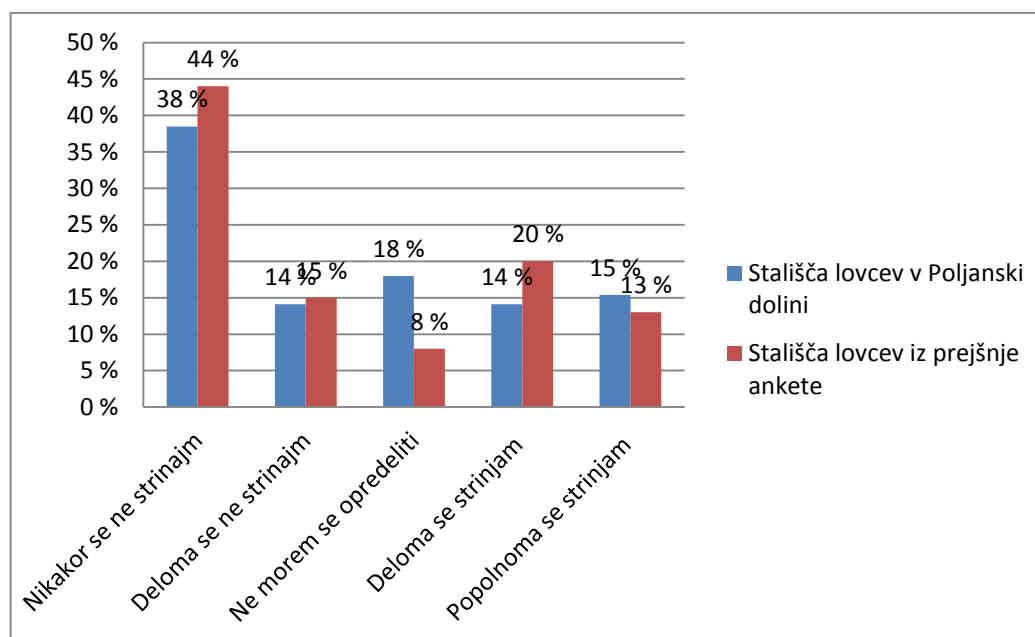

Slika 31: Primerjava odgovorov na trditev, da bi država morala še dodatno subvencionirati zaščito domačih živali pred risom.

Slika 32: Primerjava odgovorov na trditev, da če živinorejec ne upošteva preventivnih metod za zaščito živali, se mu naj povzročena škoda ne povrne.

Lovci iz Poljanske doline se z zgornjimi trditvami (rezultati prikazani na slikah 30, 31, 32 in 34) strinjajo manj kot lovci, ki živijo na osrednjem življenjskem območju risa.

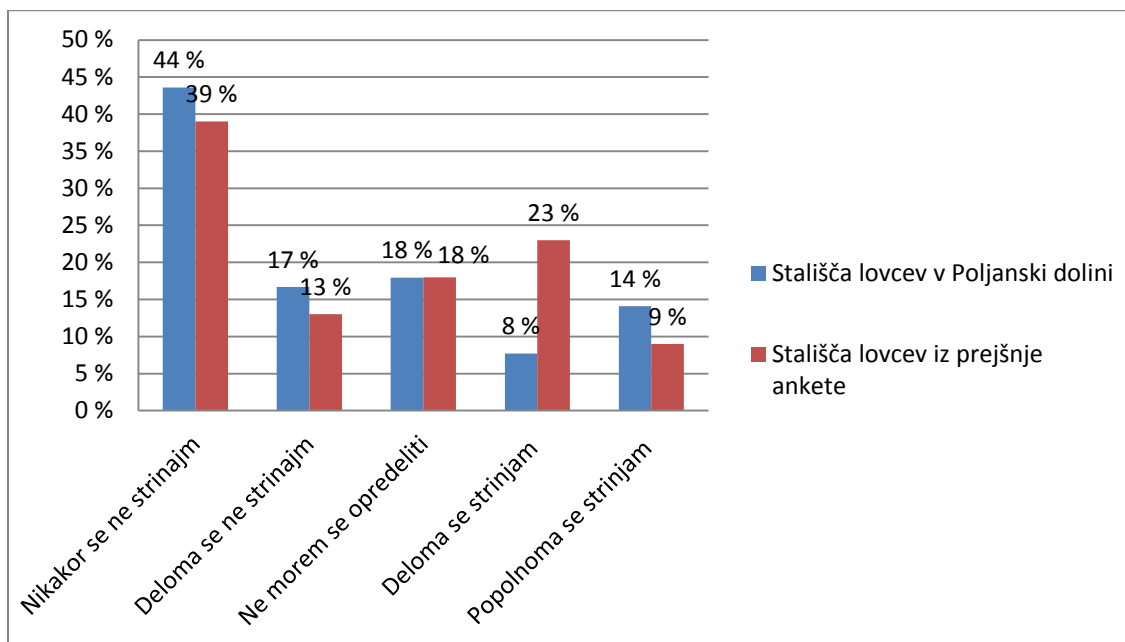

Slika 33: Primerjava odgovorov na trditev, da če bi ris napadel ali ubil domačo žival, bi se strinjali z njegovim odstrelom.

Odgovori na zgornjo trditev se bolj razlikuje pri neopredeljenosti lovcev, saj je več lovcev iz Poljanske doline neopredeljenih kot lovcev z življenjskega območja risa.

4.13 TURIZEM

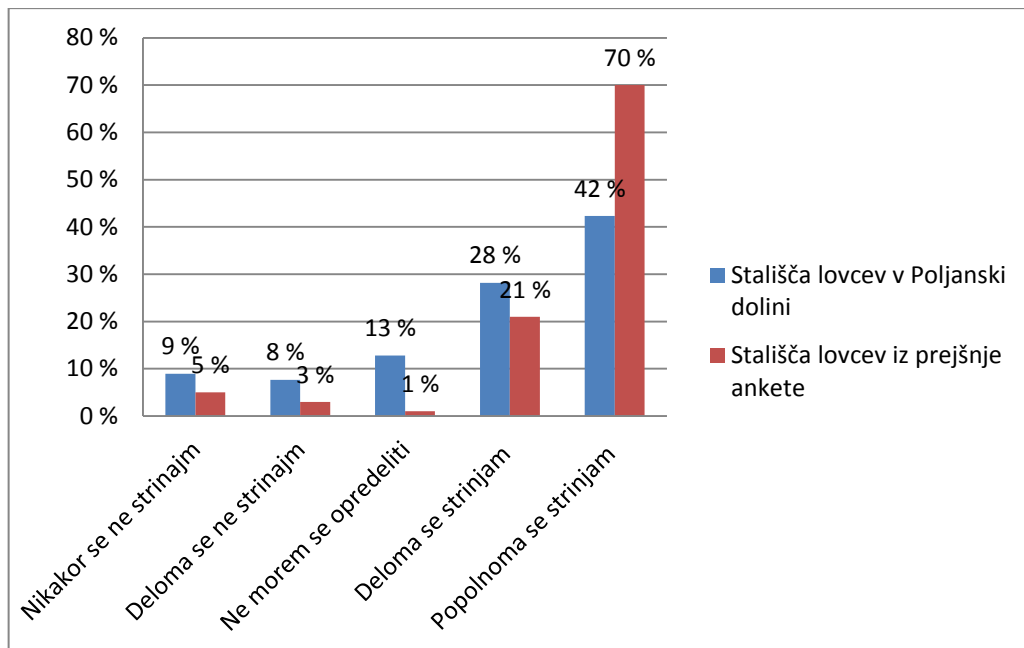
Ohranjena narava predstavlja atrakcijo neprecenljive vrednosti in jo lahko koristimo v turistične namene. Dejstvo, da imamo v Sloveniji vse tri predstavnike velikih evropskih zveri, prinaša dodatno kvaliteto v slovenski prostor. Menim, da je vse več ljudi, ki so pripravljeni plačati za ogled živali v naravnem okolju. Primer: vodeno opazovanje medvedov v Loškem Potoku.

Slika 34: Primerjava odgovorov na trditev, da dejstvo, da ris živi v Sloveniji, privlači turiste.

4.14 ČEZMEJNO SODELOVANJE

Slovenija je s svojim habitatom premajhna, da bi samostojno ohranila zdravo populacijo risa, zato je pomembno sodelovanje s sosednjimi državami, s katerimi si populacijo delimo (Majič Skrbinšek 2008).

Slika 35: Primerjava odgovorov na trditev, da je pri upravljanju z risom nujno sodelovanje s sosednjimi državami.

S slike 36 je razvidno, da se lovci z osrednjega življenjskega območja risa bolj zavedajo pomembnosti sodelovanja s sosednjimi državami kot lovci v Poljanski dolini. Prav tako se pri lovcih iz Poljanske doline opazi neopredeljenost pri tej trditvi.

5 RAZPRAVA

5.1 MNENJE LOVCEV O RISU

Rezultati raziskave so pokazali, da je stališče lovcev do risa v Poljanski dolini na meji med naklonjenostjo in nenaklonjenostjo. Negativen odnos do risa izkazuje 46 % odgovorov, pozitiven 44 %, ostalih 10 % sodelujočih lovcev v anketi pa je neopredeljenih. V primerjavi z anketo, ki je bila izvedena leta 2008 na življenjskem območju risa, so rezultati bistveno drugačni, saj ima 73 % lovcev z življenjskega območja risa pozitiven odnos do risa (Majič Skrbinšek 2008). Stališča lovcev se razlikujejo tudi pri ostalih vprašanjih, ki se nanašajo na stališče do risa. S slik 9, 10, 11 in 13 je razvidno, da ima pozitiven odnos do risa manj lovcev, ki so sodelovali v moji raziskavi, kot lovcev, ki z risom sobivajo. S trditvijo, da risi ne spadajo v sodobno Slovenijo in jih je treba iztrebiti, se lovci z območja moje raziskave v večini ne strinjajo, 17 % vprašanih pa bi tak ukrep celo podprlo.

Pri tem je treba upoštevati, da rezultatov obeh anket, kljub primerljivim vprašanjem, ne moremo neposredno primerjati, predvsem zaradi časovne razlike v obdobju izvajanja raziskave, saj se je po prvi raziskavi (DinaRis) v strokovni javnosti več pisalo o risu in o potrebi po njegovi doselitvi, kar je lahko oblikovalo odnos lovcev do možne doselitve.

5.2 NARAVA IN OKOLJE

Problematika varstva velikih zveri, med njimi tudi risa, je po svoji naravi širša od osnovne naravovarstvene problematike (Majič Skrbinšek 2008, str. 15). V ta namen vprašalnik zajema vprašanja, ki se nanašajo na splošni odnos do okoljevarstva in naravovarstva. Lovci iz Poljanske doline so manj naklonjeni varovanju in ohranjanju narave kot lovci z osrednjega življenjskega območja risa. Rezultati, ki se nanašajo na odnos do narave, so prikazani na slikah 14, 15, 16 in 17.

5.3 LOVSTVO IN VPLIV RISA NA SRNJAD

V Sloveniji je ris zavarovana živalska vrsta, lov nanj je prepovedan. Čeprav ni odobrenih kvot za odstrel risov, sta nadzor števila risov zaradi neželenega vpliva na plenske vrste in trofejni lov na risa pogosta tema razprav o upravljanju s to vrsto (Majič Skrbinšek 2008, str. 17).

Večina lovcev z obeh območij se strinja, da imamo v Sloveniji premalo risov, da bi jih lovili. S trditvijo, da naj se risa lovi, vendar v omejenem številu v določeni dobi, se lovci z osrednjega življenjskega območja risa strinjajo bolj kot lovci iz Poljanske doline. Iz nizkega deleža pozitivnih odgovorov na vprašanje o tem, ali bi se lahko risa lovilo, lahko sklepam, da ris v Poljanski dolini ni zanimiv kot lovna vrsta.

Zmanjšanje številčnosti plena pomembno znižuje populacijsko gostoto risov in tudi močno povečuje njihovo smrtnost. Zato je izredno pomembno usklajeno upravljanje s srnjadjo na celotnem območju dejanske razširjenosti risa v Sloveniji (Krofel idr. 2014).

S telemetričnim spremljanjem risov v Dinaridih so ugotovili, da posamezen ris v enem letu upleni 48 osebkov, kar znaša 0,24 osebkov na km². Po ocenah bi tako v primeru dopolnjene populacije ris uplenili od 0,33 do 0,38 srnjadi na km², kar v trenutnih razmerah predstavlja več kot 15 % lokalne gostote srnjadi. V Sloveniji risi v primerjavi z odstrelom pogosteje plenijo živali v slabšem zdravstvenem stanju, s čimer opravljajo pomembno vlogo pri ohranjanju ugodnega zdravstvenega stanja v populacijah srnjadi (Krofel idr. 2014). Večina lovcev iz Poljanske doline meni, da ris močno vpliva na srnjad, četrtnina pa se jih o trditvi ne more opredeliti. Sklepam, da je ris za lovce konkurent pri upravljanju s srnjadjo.

5.4 ZNANJE O RISU

Izobraževanje javnosti je glavna metoda ozaveščanja javnosti o neki problematiki in se pogosto uporablja s ciljem spreminjanja odnosa javnosti (Majić Skrbinšek 2008, str. 19). Zaradi tega sem v vprašalnik vključili niz vprašanj, s pomočjo katerih preverjamo, koliko lovci o risih dejansko vedo. Indeks znanja o risu je pri lovcih iz Poljanske doline znašal 4,8 (od 7,0), pri lovcih z dejanskega življenjskega območja risa pa je indeks znanja dosegel 5,8. Tako lovci, ki živijo na življenjskem območju risa, bolje poznajo risa kot tisti, ki z njim nimajo veliko izkušenj. Rezultati raziskave lokalnega prebivalstva iz Makedonije so pokazali, da znanje o risu ne povečuje negativnega stališča do risa, ampak ravno nasprotno (Lescureux idr. 2011, str. 6). Prav tako je znanje širše javnosti negativno povezano s sprejetjem risa v Sloveniji (Slana 2010, str. 59). Na vprašanje o odškodnini za škodo, ki jo povzroči ris, je le 17 lovcev od vseh vprašanih odgovorilo pravilno. Sklepam lahko, da se lovci bojijo, da bi morali škodo, ki jo povzroči ris, kriti sami in ne država.

Rezultati, dobljeni na območju Poljanske doline, kažejo, da imajo lovci, ki so naklonjeni risu, boljše znanje kot nenaklonjeni. Zato menim, da je lahko pomanjkljivo znanje lovcev vzrok za manjšo naklonjenost risu.

5.5 STRAH PRED RISOM

Pri primerjavi podatkov obeh vprašalnikov je strah pri lovcih iz Poljanske doline bolj prisoten. Z večanjem strahu se povečuje nestrinjanje z morebitno dodatno doselitvijo (Slana 2010). Prav tako se lovci iz Poljanske doline bolj strinjajo s trditvijo, da so na območjih, koder živijo risi v bližini ljudi, napadi risa na človeka pogosti. Trditev pa v praksi ne velja, saj do sedaj še ni podatka, da bi zdrav ris napadel človeka, zato velja ris za človeku popolnoma nenevarno žival (Krofel 2005).

5.6 UPRAVLJAVSKI UKREPI, DOSELITEV RISOV IN SODELOVANJE S TUJIMI DRŽAVAMI

Polovica vprašanih lovcev v Poljanski dolini meni, da je za dolgoročen obstoj populacije risov v Sloveniji dovolj, kar pa je seveda napačno mnenje. Populacija risov je iz leto v leto manjša, v obdobju 20 do 40 let bo izginila (Skrbinšek 2014). Skoraj petina vprašanih lovcev je na vprašanje odgovorila, da ne ve. Doselitev risov bi podprla slaba polovica anketiranih, več kot četrtina pa se jih o tem ni opredelila. Ponovno menim, da lovci iz Poljanske doline slabo poznajo število in življenje risa v Sloveniji.

Slovenija je s svojim habitatom premajhna, da bi samostojno ohranila zdravo populacijo risa, zato je pomembno sodelovanje s sosednjimi državami, s katerimi si delimo alpsko in dinarsko populacijo (Majić Skrbinšek 2008, str. 26). Anketirani lovci menijo, da je pri upravljanju z risom nujno sodelovanje s sosednjimi državam.

5.7 RIS IN ŠKODA

Zaradi negativnih vplivov, ki se manifestirajo prek nastanka škod in konfliktov med plenilci in velikimi zvermi v kulturni krajini Evrope, je njihovo varovanje velik izziv. Čeprav je ris med evropskimi velikimi zvermi glede škode na domačih živalih najmanj konflikten, sta poleg gospodarske škode pri napadu plenilca na drobnico pomembna tudi psihološki in čustveni učinek, ki lahko pomembno vplivata na sprejemanje prisotnosti velikih zveri v naših ekosistemih (Majić Skrbinšek 2008, str. 23). Tako lahko napadi povzročijo negativen odnos lastnikov napadenih živali in posledično tudi širše javnosti ter ostalih interesnih skupin, kar lahko povzroči neugodne razmere za populacijo risa. Obstoj plenilca v krajini, ki jo nadzoruje človek, je v največji meri odvisen prav od človeka oziroma človeškega odnosa (Naughton-Treves idr. 2003, cit. v Kos idr. 2005).

Skoraj tretjina lovcev iz Poljanske doline meni, da ris povzroča nesprejemljivo škodo na drobnici, 21 % se jih o tem ne more opredeliti, ostali pa menijo, da ris za drobnico ni škodljiv. Predhodna raziskava je pokazala, da je mnenje o škodljivosti risa negativno povezano s strinjanjem z morebitno dodatno doselitvijo (Slana 2010). To dokazuje tudi moja raziskava.

5.8 OPREDELITEV HIPOTEZ

V diplomskem delu sem se odločil raziskati mnenje lovcev o morebitni doselitvi risov na območje Poljanske doline. Leta 2008 je bila v okviru projekta DinaRis opravljena podobna raziskava, zato se mi je zdelo smiselno na podoben način ugotavljati mnenje lovcev na območju Poljanske doline.

Rezultatov sicer ne morem neposredno primerjati, zlasti ker je od prve raziskave do moje preteklo osem let in sta se v tem obdobju vednost o risu ter tudi odnos do risa lahko spremenila. Kljub temu rezultati vendarle pokažejo mnenje lovcev na območju Poljanske doline in ga je možno uporabiti za nadaljnja ravnanja ob doselitvi risa v Slovenijo.

Na začetku diplomskega dela sem postavil hipotezi. Prva hipoteza se je glasila, da lovci podpirajo prisotnost risa v Poljanski dolini, druga pa, da je pozitiven odnos do risa v Poljanski dolini večji od ugotovljene podpore na ostalem območju Slovenije.

Iz pridobljenih rezultatov ugotavljam, da ima večina lovcev v Poljanski dolini odklonilen odnos do vrste, prav tako se manj kot polovica vprašanih lovcev strinja z doselitvijo risa, kar je manj kot v predhodni raziskavi, ki je bila izvedena na območju Slovenije. Zato lahko ovržem obe hipotezi.

Vprašalnik je izpolnilo 55 % od skupno vseh 143 lovcev iz Poljanske doline. Pri anketiranju sem dobil občutek nezainteresiranosti, slabe volje, nekateri so imeli anketo za neresno in nepotrebno. Pri obdelavi podatkov sem opazil, da je 27 % vprašanih neopredeljenih glede doselitve. Skupina lovcev, ki ni opredeljena, je še posebno zanimiva za izobraževanje, saj zaenkrat še ne zavračajo doselitve risa v Slovenijo. Tako je delo z neopredeljenimi lovci preprostejše in uspešnejše, saj jih lahko z dobrimi argumenti lažje prepričamo, kot tiste, ki imajo lastno mnenje že izdelano. Skoraj četrtnina vprašanih lovcev živi zunaj Poljanske doline. Menim, da imajo omenjeni lovci manjši občutek pripadnosti kraju, posledica tega je lahko nezanimanje za območje lovišča, na katerem lovska družina deluje. Vse skupaj lahko preide v nestrinjanje z doselitvijo risa. Lovci v Poljanski dolini vidijo risa kot konkurenta pri plenjenju srnjadi in jih ne zanima lov nanj. Lovcem bi na osnovi utemeljenih raziskav na predavanjih razložili, da ris ne predstavlja velike grožnje za populacijo srnjadi. Prav tako tudi, da lovi predvsem šibkejše osebke, ki jih tudi lažje ujame. Risa je treba predstaviti lovcem kot njihovega pomočnika in ne kot sovražnika.

5.9 PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE ODNOSA DO RISA

5.9.1 Ozaveščanje in vključevanje javnosti

Pomanjkanje tolerance do risa pri nekaterih lovcih je velika potencialna grožnja, ki lahko vodi do nestrinjanja z načrtovanimi varstvenimi ukrepi ali celo v poseganje v populacijo z nezakonitim lovom. Raziskava v okviru projekta DinaRis iz leta 2007 je pokazala pozitiven odnos do risa in do dodatne naselitve novih osebkov te vrste (Strategije 2016). Glede na rezultate na območju Poljanske doline je sprejemljivost risa nekoliko slabša, prav tako se lovci manj strinjajo z doselitvijo risov. Vključevanje javnosti v odločanje postaja vse bolj nujen pogoj za doseganje družbene sprejemljivosti okoljskih problematik, ki vplivajo na življenje posameznikov in ožje ali širše družbene skupnosti (Strategija 2016). Odločanje javnosti je pravno urejeno z izvajanjem Aarhuške konvencije, ki zajema prost dostop do informacij o

okolju, možnost sodelovanja javnosti pri odločanju, ki vpliva na okolje, in prost dostop do pravnih sredstev za varstvo pravic do obveščeniosti in sodelovanja pri odločanju o okolju ter za uveljavljanje širše okoljske zakonodaje (Medmrežje 5).

Pomanjkanje vključevanja zainteresiranih javnosti v proces upravljanja risa lahko povzroči napačno razumevanje ali nerazumevanje upravljavskih praks, kar zavira njihovo izvajanje. Z različnimi pristopi vključevanja javnosti v odločanje tudi večamo toleranco in medsebojno zaupanje vključenih interesnih skupin. Ob izvajanju intenzivnih ukrepov, kot je doselitev osebkov, pa je pomembnost vključevanja lokalne javnosti še večja. Zainteresirane posameznike ali skupine je treba aktivno vključevati v izvajanje varstvenih ukrepov (Strategija 2016).

Za kakovostno vključevanje javnosti v odločanje in upravljanje je nujno dobro in objektivno informiranje javnosti, še posebej ključnih interesnih skupin, kot so lovci, lokalno prebivalstvo, živinorejci, naravovarstveniki, šolarji in mediji. Ozaveščanje naj bo osredotočeno na veliko ogroženost risa in nujnost doselitve za ohranjanje populacije. Predstaviti je treba tudi pomembno vlogo risa pri ohranjanju ekosistemov. Na podlagi zanesljivih raziskav je treba pojasniti učinek risa na plenske vrste in dejstva o ekologiji risov, ki so pogosto predmet napačnih prepričanj, še posebno pri lovcih. Prav tako je treba izvajati kampanjo informiranja in usposabljanja živinorejcev o načinih za zmanjševanje konfliktov z risom. Ob tem je pomembno, da se za vsako skupino oblikuje jasna sporočila in izbereta ustrezen kanal ter način komuniciranja (Strategija 2016).

Preglednica 2: Načrtovanje komunikacije z javnostjo

Tip javnosti	Kdo?	Kaj?	Kako?	Glavna sporočila
Neinformirana/nezainteresirana javnost	predstavnik i širše javnosti, največji del javnosti	izobraževanje	javni mediji, publikacije	opis problema
Latentna, informirana, osveščena javnost	ciljne skupine	izobraževanje, mobilizacija v aktivnosti	mešano	poudarek na prepoznavanju omejitev pri upravljanju
Aktivna javnost	najmanjša od treh skupin znane interesne skupine	konzultacije, sestanki, skupni projekti, nagrade za aktivnost	majhne skupine, organizacije, med osebami	poudarek na reševanju problemov

(Vir: Shanahan, cit. idr. 2001 v Kos idr. 2005)

5.9.2 Izobraževanje

V družbi lahko prepoznamo predvsem dve interesni skupini, ki jima ris povzroča konfliktne situacije. Ključna skupina so lovci, ki si z risi delijo plenske vrste (srnjad, jelenjad in gamsa). Zmanjševanje negativne predstave je možno tudi z izobraževanjem lovcev o vrsti (Kos idr. 2005, str. 174). Druga interesna skupina so živinorejci, predvsem rejci drobnice, damjakov in muflonov.

Rezultati raziskave na območju Poljanske doline so pokazali, da so lovci z boljším znanjem bolj naklonjeni risu. Zato menim, da je znanje o risu pomemben dejavnik, a ga morajo lovci za boljše sprejemanje vrste v okolje še pridobiti.

Izobraževanje o risu ima pomembno vlogo pri varovanju vrste. Pomanjkanje pravih informacij o biologiji risa daje osnovo za sprejemanje lažnih in napačnih informacij. Poznavanje vrste lahko izboljša odnos javnosti, kar je zelo pomembno pri aktivnem varstvu vrste in njenega okolja (Kos idr. 2005, str. 175).

5.9.3 Predlogi za izobraževanje v Poljanski dolini

Strategija za risa (2016–2026) (Medmrežje 8) v prvih dveh letih zajema in finančno omogoča izvajanje aktivnosti, kot je informiranje javnosti (predvsem glavnih interesnih skupin), zlasti lovcev. Lovci bi lahko boljše osnovno znanje o risu pridobili prek različnih publikacij, objav v reviji Lovec in obvestil iz LZS za posamezno LD, ki jih tajnik vsake lovske družine posreduje vsem lovcem v LD.

Naslednja možnost je organizacija predavanj za vse lovce iz Poljanske doline oziroma z območja upravne enote Škofja Loka. Poleg LD, vključenih v to raziskavo, so še LD Žiri, LD Škofja Loka, LD Selca, LD Železniki in LD Sorica. S tem bi zajeli celotno področje Škofjeloškega hribovja, kar bi bilo zelo smiselno, saj so vsa ta društva na potencialnem območju doselitve risa. Izobraževanja bi organizirali v sodelovanju z LZS za vse lovce z navedenega območja. Prav tako bi lahko bila to ena od tem pri rednem obnovitvenem izobraževanju za lovske čuvaje. Predavanje bi vodil strokovnjak ali strokovnjaki s področja lovstva in biologije, saj ravno tema dvema strokama lovci najbolj zaupajo. Zaželeno je, da bi bil predavatelj z osrednjega življenjskega območja risa, saj bi tako podal neposredne izkušnje, pridobljene s sobivanjem z risom. Predavanje bi vsebovalo biologijo in vlogo risov v ekosistemu, zgodovino populacije, vključno s ponovno naselitvijo leta 1973. Na predavanju bi bilo treba omeniti sprejeto Strategijo za risa in predstaviti projekt LIFE LYNX, ki je bil sprejet junija 2017. Najbolj zainteresirane lovce bi lahko povabili k sodelovanju pri projektu. Konec predavanja bi namenili vprašanju in skupinski diskusiji.

Projekt LIFE LYNX je mednarodni projekt, ki udejanja strategijo ohranjanja in trajnostnega upravljanja navadnega risa v Sloveniji. Projekt je bil sprejet julija 2017. Med letošnjim letom in letom 2024 bo potekal tako v Sloveniji kot na Hrvaškem in v Italiji, v njegovem okviru pa bo na Slovaškem in v Romuniji odlovljenih ter na območje Sloveniji in Hrvaške preseljenih najmanj 14 risov. Slovenski partnerji projekta so Zavod za gozdove Slovenije, Lovska zveza Slovenije in Univerza v Ljubljani (Zaživel bo ... 2017).

5.9.4 Zmanjševanje nezakonitega poseganja v populacijo

Ko bo prišlo do doselitve risa, je ob nizki stopnji sprejemljivosti vrste med lovci večja možnost nezakonitega poseganja v populacijo, čeprav je ris v Sloveniji zavarovana vrsta. To kažejo tudi podatki iz preteklosti, da je bil vsaj del risov domnevno pokončan z nezakonitim posegom v populacijo. Povzročitelji so domnevno posamezniki, ki ne predstavljajo stališč večine lovskih organizacij in njihovega članstva (Strategija 2016). Primeri nezakonite usmrtilve osebkov prostoživečih živalskih vrst se redko končajo z izsleditvijo in kaznovanjem storilca, saj so sledi kadavra že zabrisane. Zato je pomembno, da se pri pripravah na doselitev upošteva tudi to tveganje, in se ga skuša čim bolj zmanjšati.

Ukrepi, ki bi pripomogli k odkrivanju storilcev, so (Strategija 2016):

- izvajanje aktivnosti s sodelovanjem pristojnih služb (policija, inšpekcija, Nacionalni veterinarski inštitut), kar bi pripomoglo k učinkovitejšemu preganjanju nezakonitih usmrtilcev osebkov prostoživečih živali;

- izobraževanje upravljavcev lovišč v smislu učinkovitejšega obveščanja policije, če obstaja sum storitve kaznivega dejanja;
- sistematično informiranje lovcev o ogroženosti risa;
- vključevanje lovcev v raziskave in s tem doseči boljše sprejemanje vrste in zmanjšanje možnosti pojavljanja nezakonitega posega v populacijo;
- ciljno ozaveščanje med doselitvami, saj lahko v tem času nezakonito ubijanje bistveno vpliva na potek obnavljanja populacije.

6 POVZETEK

Evrazijski ris je v Sloveniji zavarovana vrsta, ki zaradi parjenja v sorodstvu izginja. Ris je v preteklosti v Sloveniji že izumrl, vendar so ga lovci leta 1973 ponovno naselili. Risja populacija v Sloveniji šteje le še od 10 do 15 osebkov. Leta 2016 je Vlada RS Slovenije sprejela Strategijo ohranjanja in trajnostnega upravljanja navadnega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji. Njen namen je opredeliti pravni, organizacijski in vsebinski okvir ukrepov za vzpostavitev in dolgoročno ohranjanje ugodnega stanja risa v Sloveniji. Glavni cilj strategije je ohranitev gensko stabilne in vitalne populacije. Skladno s tem ciljem je bil letos sprejet projekt LIFE LYNX. Projekt bo obsegal vse vidike upravljanja risa, sodelovanje z lovci in ozaveščanje širše javnosti o pomenu ohranjanja vrste.

V sklopu diplomskega dela sem izdelal anketo, pripravljeno na osnovi ankete, ki so jo izpeljali v okviru projekta DinaRis. V anketiranje sem vključil lovce iz treh lovskih družin iz Poljanske doline, saj so lovci ena ključnih interesnih skupin za varstvo risa v Sloveniji. Vprašalnik je izpolnilo 78 od skupno 143 lovcev iz treh lovskih družin, kar znaša 55 %. Pridobljene podatke sem primerjal z že izvedeno anketo na območju risa in dobil nekoliko drugačne rezultate, saj je anketiranje potekalo v drugem časovnem obdobju in na drugem območju, na katerem ris ni prisoten.

Rezultati raziskave so pokazali, da je stališče lovcev do risa v Poljanski dolini na meji med naklonjenostjo in nenaklonjenostjo. Negativen odnos do risa podaja 46 % odgovorov, pozitiven 44 %, ostalih 10 % lovcev pa je neopredeljenih. Lovci iz Poljanske doline so manj naklonjeni varovanju in ohranjanju narave kot lovci z območnega življenjskega območja risa. Prav tako jim ris kot lovna vrsta ni zanimiv. Lovci iz Poljanske doline imajo manj znanja o risu, kar je tudi pričakovano, saj z njim nimajo izkušenj. Rezultati, dobljeni na območju Poljanske doline, nam kažejo, da imajo lovci, ki so naklonjeni risu, boljše znanje kot nenaklonjeni, torej lahko pomanjkanje znanja prispeva k nenaklonjenosti do vrste. Polovica vprašanih lovcev meni, da je za dolgoročni obstoj populacije risov v Sloveniji dovolj, prav tako polovica vprašanih lovcev bi podprla doselitev risa v Sloveniji. Skoraj tretjina lovcev meni, da ris povzroča nesprejemljivo škodo na drobnici, kar je v največji meri posledica nepoznavanja risa.

V zadnjem delu diplomskega dela sem podal predloge za izboljšanje odnosa do risa. Za kakovostno vključevanje javnosti je za odločanje in upravljanje pomembno dobro in objektivno informiranje javnosti, še posebno ključnih interesnih skupin, kot so lovci, lokalno prebivalstvo in živinorejci. Za uspešno doselitev risa je ključno, da so predvsem lovci dobro seznanjeni z biologijo in življenjskimi navadami vrste, saj pomanjkanje sprejemljivosti, ki izvira predvsem iz občutka, da je ris lovcu konkurent, lahko vodi tudi do posega v populacijo z nezakonitim lovom. Z izobraževanjem lovcev o vrsti lahko zmanjšamo negativne predstave o vrsti, prav tako so lovci z boljšim znanjem bolj naklonjeni risu. V diplomskem delu sem dodal tudi predloge za izobraževanje v Poljanski dolini, ki temeljijo na informiranju lovskih družin, izvedb predavanj o risu in vključevanju lovcev v projekt LIFE LINX.

7 SUMMARY

The Eurasian lynx is a protected species in Slovenia, but it has been disappearing due to persistent inbreeding. Lynx has already died out in the past, but it was populated again by the hunters. In Slovenia population of lynx counts only around 10 to 15 specimens. In year 2016, the Government of the Republic of Slovenia accepted the Strategy of maintenance and sustainable managements of ordinary lynx in Slovenia. Its purpose is to define legal, organisational and conceptual frame of actions for establishment and long-term maintenance of favourable status of lynx in Slovenia. The main strategy purpose is to keep genetic stable and vital population. According to this purpose, the project LIFE started in summer 2017. This project will include all aspects of lynx management, cooperation with hunters and awareness-raising among people about the meaning of the conservation of native species.

In my diploma work I made a survey, prepared according to survey, that was carried out as part of the project DinaRis. In this survey I took 3 hunting families from Poljanska Valley, because hunters are one of main stakeholders for protection of lynx in Slovenia. The questionnaire filled in 78 hunters of totally 143 hunters from the Poljanska Valley, which is 55 %. I compared obtained information with already made survey about lynx. I got a little different information, because the survey took place in a different period of time and in different territory, where lynx is not present.

The results of survey showed, that the attitude to lynx is between to be favourable and to be unwelcome. Negative attitude to lynx consider 46% of answers, 44% positive and 10% were unspecified. Hunters from the Poljanska Valley are less in favour of protection and nature conservation than hunters from the lynx life territory. For them, lynx is also not interesting as game species. The hunters from the Poljanska Valley have less knowledge about lynx and this was also expected, because they don't have enough experiences with it. Results from the Poljanska Valley showed that hunters, who prefer lynx, have more knowledge about lynx, than the unwilling ones and lack of knowledge can lead to reluctance of species. Half of questioned hunters think that in Slovenia there are enough lynx for their long-term existence, also half of questioned hunters would support further lynx repopulation in Slovenia. Almost third of hunters think that lynx cause unacceptable damage to sheep and goats.

In last part of my diploma work I prepared a proposal for improvement of the attitudes toward the lynx. Without awareness and involvement of the public and stakeholders this can lead to a lack of tolerance towards the species, which can also lead to illegal interference in the population with illegal hunting. For quality public participation in decision-making and management is good and objectively to inform the public, especially the key stakeholders such as hunters, local residents and stockbreeders. We can reduce negative imagination about species with education of hunters about species and with this also hunters will be more in favour of lynx. In my diploma work I added proposals for education in the Poljanska Valley, which are based on informing hunting families, organisation of lectures about lynx and including hunters in the recent LIFE LYNX project.

8 VIRI IN LITERATURA

Černe, R. (2016). *Ukrepi za ohranitev risa (Lynx lynx) v Sloveniji*. Ljubljana, Zavod za gozdove Slovenije.

Čop, J. (1995). Po dveh desetletjih od naselitve risov v Sloveniji. *Lovec*, št. 6, str. 231–238.

Jonozovič, M. (2003). Strokovno izhodišče za vzpostavljanje omrežja NATURA 2000: RIS (*Lynx lynx L.*). Medmrežje: http://www.natura2000.gov.si/uploads/tx_library/ris.pdf (19. 5. 2016).

Kos, I., Potočnik, H., Skrbinšek, T., Majić Skrbinšek, A., Jonozovič, M., Krofel, M. (2005). *Ris v Sloveniji: strokovna izhodišča za varstvo in upravljanje*. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo, 271 str.

Krofel, M. (2005). Ali risu v Sloveniji grozi ponovno izumrtje? *Svet ptic*, 11, št. 1, str. 16–17.

Krofel, M., Jerina, K., Kljun, F., Kos, I., Potočnik, H., Ražen, N., Zor, P., Žagar, A. (2014). Comparing patterns of human harvest and predation by Eurasian lynx *Lynx lynx* on European roe deer *Capreolus capreolus* in a temperate forest. *European Journal of Wildlife Research*, 60, št. 1, str. 11–21.

Lescureux, N., Linnell, J. D. C., Mustafa, S., Melovski, D., Stojanov, A., Ivanov, G., Avukatov, V., von Arx, M., Breitenmoser, U. (2011). *Fear of the unknown: local knowledge and perceptions of the Eurasian lynx Lynx lynx in western Macedonia*. *Oryx*, str. 1-8.

Majić Skrbinšek, A. (2008). *Stališča širše javnosti in lovcev do risa: opisna analiza rezultatov anketne raziskave. Projekt DinaRis, končno poročilo*. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo, 162 str. Medmrežje: <http://commons.risi.si/commons/images/d/dd/Staliska2008.pdf> (2. 5. 2017).

Medmrežje 1: <http://www.lovska-zveza.si/lzs/lovstvo> (1. 2. 2017).

Medmrežje 2: <http://ldgv.tripod.com/predstav.htm> (31. 1. 2017).

Medmrežje 3: <http://www.ldpoljane.si/O-nas> (31. 1. 2017).

Medmrežje 4: <http://www.arso.gov.si/narava/poro%c4%8dila%20in%20publikacije/> (30. 1. 2017).

Medmrežje 5: <http://www.planbz slovenijo.si/84-news/novice/166-mrena-delavnica-aarhuka-konvencija-teoriji-in-praksi-za-zaetnike> (12. 6. 2016).

Medmrežje 6: http://www.risi.si/Sodelovanje_pri_raziskovanju (21. 5. 2016).

Medmrežje 7: http://www.risi.si/O_projektu, (20. 5. 2016).

Medmrežje 8: [http://www.natura2000.si/index.php?id=87&tx_ttnews\[tt_news\]=552&cHash=7cc622f0d0ed812dbf2be5d28a4e213b](http://www.natura2000.si/index.php?id=87&tx_ttnews[tt_news]=552&cHash=7cc622f0d0ed812dbf2be5d28a4e213b) (20. 5. 2016).

Strategija ohranjanja in trajnostnega upravljanja z navadnim risom (Lynx lynx) v Sloveniji 2016–2026 (2016). Ministrstvo za okolje in prostor. Medmrežje: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strategija_ris_2016_2026.pdf (2. 5. 2017). Majić

Mur T.: Stališče lovcev do morebitne doselitve evrazijskega risa v Poljansko dolino, VŠVO, Velenje 2017

Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam. *Ur. l. RS*, št. 82/02 in 42/10. Priloga 3: rdeči seznam sesalcev (*Mammalia*).

Skrbinšek, T. (2014). Brez pomoči so naši risi obsojeni na propad. Medmrežje: <http://www.primorske.si/Priloge/Sobota/-Brez-pomoci-so-nasi-risi-obsojeni-na-propad-.aspx> (11. 6. 2016).

Slana, D. (2010). Stališče širše javnosti in lovcev do risa v Sloveniji. Medmrežje: http://www.digitalna-knjiznica.bf.uni-lj.si/dn_slana_darja.pdf/images/d/dd/Stalisca2008.pdf (26. 5. 2016).

Zavod za gozdove Sloveniji: 2016. Letni lovsko upravljavski nacrt za II. Gorenjsko lovsko upravljavsko območje za leto 2016. Medmrežje_ <http://www.zgs.si/?id=595> (29. 1. 2017)

Zaživel bo projekt Life Lynx za ohranitev risa v Sloveniji. Medmrežje: <https://www.sta.si/2408343/zazivel-bo-projekt-life-lynx-za-ohranitev-risa-v-sloveniji> (14. 8. 2017).

9 PRILOGE

Priloga A: Anketni vprašalnik

ANKETNI VPRAŠALNIK

Pozdravljeni!

Sem Tomaž Mur, študent Visoke šole za varstvo okolja v Velenju in v sklopu diplomske naloge raziskujem **stališča lovcev do morebitne naselitve evrazijskega risa v Poljansko dolino**. Za uspešno raziskavo pa potrebujem vaša mnenja, katera mi bodo omogočila izvedbo diplomske naloge. Zato vas prosim, da si vzamete nekaj časa in rešite spodnja vprašanja. Anketa je anonimna!

Vprašalnik bomo začeli s splošnim vprašalnikom o risu. Prosim, da med ponujenimi odgovori obkrožite tistega, ki najbolje odraža vaša stališča.

1. Kakšno je vaše stališče do risa?

- a. Popolnoma odklonilno d. Naklonjeno
- b. Odklonilno e. Popolnoma naklonjeno
- c. Ne morem se opredeliti

2. Kakšen se vam zdi ris? Prosim obkrožite po eno možnost v vsaki vrstivi (»a« ali »b«)

- a. Grd.....b. Lep
- a. Nezanimiv.....b. Zanimiv
- a. Nevaren.....b. Nenevaren
- a. Škodljiv.....b. Koristen

DEL A: Pred vami je še nekaj splošnih vprašanj o vsem odnosu do risa, pa tudi nekaj o odnosu do lovstva in narave na sploh. Prosimo, obkrožite številko med 1 in 5, ki najbolje opisuje vaše mnenje.

Obkrožite po en odgovor, ki najbolj ustreza vašemu mnenju od 1 do 5.	Nikakor se ne strinjam	Deloma se ne	Ne morem se opredeliti	Deloma se strinjam	Popolnoma se
3. Risa je v Sloveniji potrebno ohraniti za prihodnje generacije.	1	2	3	4	5
4. Risa v Sloveniji ni treba ohraniti, ker živi drugod po Evropi.	1	2	3	4	5
5. Ris predstavlja simbol neokrnjene narave.	1	2	3	4	4
6. V Sloveniji moramo poskrbeti za ohranitev pestrosti rastlinskih in živalskih vrst.	1	2	3	4	4
7. Ljudje imamo pravico spreminjati okolje za lastne	1	2	3	4	4

potrebe.					
8. Kar je ostalo od neokrnjene narave, je treba zaščititi pred vsem oblikami človeških posegov vanjo.	1	2	3	4	4
9. Narava je sama sposobna uravnovesiti človeške posege vanjo.	1	2	3	4	5
10. Lovstvo je predvsem gospodarska dejavnost.	1	2	3	4	5
11. Osnovni namen lovstva je varstvo narave.	1	2	3	4	5
12. Lovstvo je predvsem šort.	1	2	3	4	5
13. Dejstvo, da ris živi v sloveniji, privlači turiste.	1	2	3	4	5
14. V gozdu, kjer je prisoten ris, si ne bi upal(a) hoditi.	1	2	3	4	5
15. Na področjih, kjer živijo risi v bližini ljudi, so napadi risa na človeka pogosti.	1	2	3	4	5
16. Bojim se, da bi mi prisotnost risa povzročila finančno škodo.	1	2	3	4	5
17. Risi povzročajo nesprejemljivo škodo na dorbnci.	1	2	3	4	5
18. Vpliv risa na srnjad je nesprejemljiv.	1	2	3	4	5
19. Ris ima pomembno vlogo pri uravnavanju števila srnadi.	1	2	3	4	5

DEL B: V nadaljevanju je nekaj splošnih vprašanj o risu kot vrsti. Obkrožite 1 odgovor pri vsakem vprašanju za katerega menite, da je pravilen ali pa odgovor, ki ga najbolje opisuje vaše mnenje.

20. **Koliko v povprečju tehta odrasel samec risa?**
a. Do 10 kg. d. 30 – 39 kg
b. 11 – 19 kg. e. 40 in več kg.
c. 20 – 29 kg. f. Nisem prepričan(a)
21. **Dolžina risovega repa je:**
a. Daljša od polovice dolžine c. Krajša od četrte dolžine njegovega trupa.
b. Okrog polovice dolžine d. Nisem prepričan(a) njegovega turpa
22. **Večina risove hrane v Sloveniji predstavlja:**
a. Srnjad. d. Domače živali.
b. Zajci, mali glodalci. e. Nisem prepričan(a).
c. Mrhovina.
23. **Kako živijo risi?**
a. V parih. c. V skupinah.
b. Samotarsko. d. Nisem prepričan(a).
24. **Ris je v preteklosti v Sloveniji izumrl, potem pa je bil ponovno naseljen.**
a. Da.
b. Ne.
c. Nisem prepričan(a).
25. **Ris je v Sloveniji zaradi ogorženosti zavarovan.**
a. Da.
b. Ne.
c. Nisem prepričan(a).
26. **Odškodnino za škodo, ki jo povzroči ris, plača država?**
a. Da.
b. Ne.
c. Nisem prepričan(a).

DEL C: Naslednja vprašanja se nanašajo na vaše mnenje o upravljanju z risom. Prosm, da izmed ponujenih odgovorov obkrožite po en odgovor, kateri najbolje opisuje vaše mnenje.

27. Danes je število risov v Sloveniji za dolgoročni obstoj:
 a. Premahjno. c. Preveliko.
 b. Dovolj veliko. d. Ne vem.

Obkrožite po en odgovor, ki najbolj ustreza vašemu nujnosti od 1 do 5.	Nikakor se ne strinjam	Deloma se ne strinjam	Ne morem se opredeliti	Deloma se strinjam	Popolnoma se strinjam
28. V Sloveniji bi morali povečati število risov.	1	2	3	4	5
29. Prisotnost risa v gozdovih svoje okolice bi sprejel risa brez težav.	1	2	3	4	5
30. Zaenkrat imamo premalo risov, da bi jih lovili.	1	2	3	4	5
31. Naj se risa v sloveniji lovi, vendar v omejenem številu in v določeni lovni dobi.	1	2	3	4	5
32. Risi ne spadajo v sodobo Slovenijo in jih je potrebno iztrebiti.	1	2	3	4	5
33. Če bi ris napadel/ubil domačo žival, bi se strinjal z njegovim odstrelom.	1	2	3	4	5
34. Če ris živinorejcu povzroča škodo, mu je to potrebno vrniti.	1	2	3	4	5
35. Prav je, da je zakonsko določena primerna zaščita domačih žival (ograje, pastirski psi) za preprečitev morebitnih konfliktov z risom.	1	2	3	4	5
36. Država bi morala še dodatno subvencionirati zaščito domačih živali	1	2	3	4	5
37. Če živinorejec ne upošteva preventivnih metod	1	2	3	4	5

za zaščito živali, se mu naj povročena škoda ne povrne.					
38. V primeru, da bi bila za obstoj slovenske populacije risov potrebna dodatna naselitev nekaj risov iz tujine, bi se s takšnim posegom strinjal(a).	1	2	3	4	5
39. Pri upravljanju z risom se v Sloveniji upošteva mnenje lokalnega prebivalstva.	1	2	3	4	5
40. Pri upravljanju z risom je nujno sodelovanje s sosednjimi državami.	1	2	3	4	5

DEL D: Zanimajo me tudi vaše osebne izkušnje z risom.

42. Ali ste že videli risa v ujetništvu (na primer v živalskem vrtu)?

- a. Da.
- b. Ne.

43. Ali ste že videli risa v naravi?

- a. Da.
- b. Ne.

44. Ali ste že streljali na risa, ubili (uplenili, povozili) risa?

- a. Da.
- b. Ne.

DEL F: Za konec bi za potrebe statističen obdelave podatkov radi izvedeli še nekaj podatkov.

I. **Spol**

- a) Ženski. b) Moški.

II. **Starost:**_____let.

III. **Kraj bivanja:**_____.

- a) Član sem lokalne lovske družine.
- b) Član sem lovske družine, ki je oddaljena od mojega kraja bivanja.

IV. **Izobrazba:**

- a) Nedokončana osnovna šola. c) Končana srednja šola.
- b) Končana osnovna šola. d) Končana visoka šola.

V. **Najbolj me veseli lov na (obkroži le eno izmed možnosti):**

- a) Srnjad.
- b) Jelenjad.
- c) Gamsa.
- d) Medveda.
- e) Lisico.
- f) Malo divjad.
- g) Drugo: _____.

VI. V svojem lovišču najbolj pogosto lovim (obkroži le eno izmed možnosti):

- a) Srnjad.
- b) Jelenjad.
- c) Gamsa.
- d) Medveda.
- e) Lisico.
- f) Malo divjad.
- g) Drugo: _____.

VII. Koliko časa ste že član lovske družine? _____ let.

VIII. Če ste lastnik domačih živali, katere vrste imate? (Lahko obkrožite več možnosti)

- a) Ovce.
- b) Koze.
- c) Govedo.
- d) Konje.
- e) Drugo: _____.

IX. Na lestvici od 1 do 5 ocenite, kako dobro poznate naslednje tematike:

	Nič	Premalo	Srednje	Dobro	Odlično
Lovstvo	1	2	3	4	5
Naravovarstvo	1	2	3	4	5
Stanje risa v Slovenij	1	2	3	4	5

Dodatne komentarje in pripombe lahko napišete tukaj.

HVALA ZA VAŠE SODELOVANJE!

Priloga B: Publikacija o risu

Ris (*Lynx lynx*)

Ris je ogrožen
Ogrožata ga nezakonit lov ter gradnja novih cest, železnic in naselij na območju, kjer ris živi. Zato smo ga zavarovali. Kot plenilec ima zelo pomembno vlogo v naravi, imenujemo ga ključna vrsta. Z varovanjem risa in območja, kjer živi, ohranjamo tudi druge živali.

Ali ste vedeli, da:

- ris ni nevaren človeku
- je bila ponovna naselitev risov v Sloveniji leta 1973 ena najuspešnejših v Evropi
- je bil ris v Sloveniji prvič dejno zavarovan leta 1976, popolnoma zavarovan pa je od leta 1993
- biologi za proučevanje življenjskih navad risa uporabljajo posebno ovratnico z oddajnikom, ki jo namestijo na ujeta živali in nato s pomočjo signala iz sprejemnika ugotavljajo, kje se žival nahaja

Ris
(*Lynx lynx*)

Ohranimo velike zveri v naših gozdovih

Ris je zavarovana žival, zato ga je prepovedano poškodovati, vznemirjati, loviti, zastrupiti, usmrtiti ali si ga prilastiti.

Kje lahko izvem več o varovanju risa v Sloveniji?
Ministrstvo za okolje in prostor
Agencija RS za okolje
Tel.: (01) 478 40 40
Fax: (01) 478 40 52
E-pošta: gp.arso@gov.si
<http://www.arso.gov.si/>
<http://www.mop.gov.si/>

Kateri so slovenski, evropski in mednarodni predpisi, ki varujejo risa?

- Zakon o ohranjanju narave
- Direktiva o habitatih (EU)
- Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah
- Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000)
- Uredba o ekološko pomembnih območjih
- Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam
- Bernska konvencija
- Konvencija CITES
- Uredba Sveta 338/97 (EU)
- Konvencija o biološki raznovrstnosti
- Alpska konvencija

vrsta: ris (*Lynx lynx*)
družina: mačke (Felidae)
red: zveri (Carnivora)
razred: sesalci (Mammalia)
kraljestvo: živali (Animalia)

S čim se hrani?
Ris je plenilec, ki lovi iz zasede. Njegov plen so predvsem srnce, gamsi, mufloni in jeleni. K ostankom uplenjene živali se vrača več dni. Dnevno potrebuje 2 kilograma mesa.

Kje živi?
Ris je nekoč naseljeval severni in osrednji del Evrope in Azije, danes pa ga marsikje v Evropi ni več. V začetku 20. stoletja je bil tudi v Sloveniji iztreljen, zato so lovci leta 1973 v gozdove Kočevskega Roga izpustili šest risov iz Slovaške. Njihovi potomci so se razširili proti severu do Alp in proti jugu do Hrvaške in Bosne.

O risu
Je največja evropska mačka. Samci so večji in močnejši od samic, tehtajo pa do 30 kg. Noge ima dolge, daljše zadnje mu omogočajo močan odziv. Ris pri hoji stopa le po prstih. Kremplji so ostri in močni ter skriti v šapi. Spoznamo ga po rdečkasto sivem kožuhu, pokritem s pegami, čopu dlak na koncu uhljev in kratkem repu s črno konico. Zelo dobro vidi in sliši. Ris živi na določnem območju, ki ga imenujemo domači okoliš. Le-ta je velik od 100 km² do 1800 km². Po ocenah strokovnjakov v Sloveniji živi približno 50 risov.

Od mladiča do odrasle živali
Razen v času parjenja je ris samotar. Pari se med februarjem in marcem. Samica po dveh mesecih v skalni votlini ali rovu skoti dva do tri mladiče. Ob nevarnosti mladiče prenese drugam, podobno kot domača mačka. Mladiči so po desetih mesecih sposobni samostojnega življenja. Ris spolno dozori pri dveh letih. Njegova življenjska doba je 16 do 18 let.